

papers

empordanesos

Suplement Literari i Cultural

ANY II (Segona Època)/NÚM. 13 GENER 1985/SUPLEMENT D'HORA NOVA 398/Figueres (Alt Empordà)

• Coordinació i edició a cura de Rafael Pascuet

Any Monturiol.— El 6 de setembre de 1885 moria voltat d'oblit i misèria el genial empordanès i tenaç divulgador de l'emancipació social Narcís Monturiol. La commemoració d'aquest centenari és una bona oportunitat per a endinsar-nos en la seva vida i obra de científic sommiador i apòstol laic del socialisme premarxista i treure'n la lliçó corresponent.

Al llarg de l'any, **papers empordanesos** es proposa fer la seva petita aportació a aquesta necessària relectura del fenomen Narcís Monturiol, tractant però de no caure en excessos folklòrics (tan habituals com evitables) i mirant de no patrocinar des d'aquestes pàgines una recuperació parcial i mesquina del personatge. Naturalment que no ens oblidarem de l'inventor i tècnic constructor de l'*Ictíneo*, però

tampoc no deixarem de banda l'agitador polític igualitari —l'ideari bàsic del qual manté encara avui el seu caràcter sanament disolvent— que Narcís Monturiol fou en vida i que tan sovint s'escamoteja.

A tall d'exemple il·lustratiu publiquem avui un treball de **Joan Senent-Jossa**, biòleg i acreditat estudiós de la història de la ciència. Aquest text, que ve a ser una breu història del perdedor que fou Narcís Monturiol dins de les coordenades del seu temps, fa les vegades de presentació en una molt reduïda edició facsimilar del llibre pòstum de Monturiol (*Ensayo sobre el arte de navegar por debajo del agua*) publicat el 1982 per Editorial Alta Fulla, a la que agraïm públicament les facilitats donades per a reproduir-lo en les nostres pàgines en la seva versió catalana.

Narcís Monturiol entre el Saber i el Poder: breu història d'un perdedor

Dos destacats historiadors britànics de la ciència i de la tècnica d'Occident i d'Orient, John D. Bernal i Joseph Needham, coincideixen a afirmar que la història la ciència fou durant segles, per un costat, la d'una tècnica ordenada i, per l'altre, la d'una mitologia racionalitzada. En la vella societat d'astròlegs i alquimistes, les ciències i les tècniques foren incorporades, des d'un principi, a la tradició i al mite i vinculades al Poder. El saber del sacerdot i el secret de l'artesà es fonien dins d'un edifici en el que Saber i Poder estaven estretament relacionats. Solament en els últims segles la ciència reeixí a establir-se com una pràctica professional relativament autònoma, amb la seva educació específica, la seva literatura i les seves associacions. En les darreres dècades, però, hem assistit a una espècie de retorn a aquesta vella societat en la que Saber i Poder estaven estretament unides. La ciència i la tècnica han penetrat en totes les manifestacions del pensament i de l'activitat pràctica. Els poders públics han assumit el seu desenvolupament i les seves aplicacions, i el científic i el tècnic han anat perdent aquesta relativa autonomia de la qual fruien per a esdevenir elements generadors de Saber, associats i al servei del Poder.

La ciència d'aquesta situació generà des de fa unes dècades una reflexió sobre la seva res-

Narcís Monturiol segons un gravat de «El Museo Universal» (Madrid, 1860)

ponsabilitat política i social que s'ha traduït moltes vegades en una actitud política molt limitada, però, per uns condicionaments cada vegada més grans.

Espero que aquestes elementals reflexions puguin servir de pòrtic a la descripció i valoració d'una experiència històrica poc coneguda i que crec bastant simptomàtica perquè es situa a cavall entre aquestes dues últimes èpoques històriques de la ciència i de la tècnica a les que ens hem referit. La vida i l'obra del científic i tècnic català Narcís Monturiol n'és un bon exponent.

Narcís Monturiol neix a Figueres el 28 de setembre de 1819, el mateix del naixement de Friedrich Engels. És el segon fill d'una d'aquestes famílies menestrals admirablement descrites per Vicenç Vives com hereves dels vells gremis medievals, l'esforç, treball i estalvi de les quals serví de base a la burgesia catalana per a crear el seu propi sistema econòmic. Tot seguint el costum de l'època, que determinava que l'hereu continués, per tradició, la professió del pare i el segon fill fos lletrat, Monturiol és enviat, primer, a Vilabertran, per a estudiar llatí amb el rector de la parròquia. A l'edat d'onze anys se'n va a la Universitat de Cervera (la de Barcelona no seria restaurada fins 1837) per estudiar el batxillerat amb el seu amic Sebastià Gibert

biblioteca

**BIBLIOTECA BÀSICA
DE/SOBRE MONTURIOL (I)**

Ensayo sobre el arte de navegar por debajo del agua

Narcís Monturiol

Imprenta de Heinrich y Cia.
Barna. 1891

(Hi ha traducció catalana de Carles Rahola, Barcelona, 1919, i una recent edició facsímil de l'original publicada per Editorial Alta Fulla, Barcelona, 1982)

Idea general del Universo

Narcís Monturiol

Barcelona. 1874. Manuscrit autògraf infoli. Museu Marítim de Barcelona.

Meteoros ígneos

Narcís Monturiol

Barcelona. 1875. Manuscrit autògraf infoli. Museu Marítim de Barna.

Narciso Monturiol y la navegación submarina.

Jerónimo Estrany.

Barna. 1915. Gustavo Gili.

Vida d'heroi. Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina

Josep Puig i Pujades

Barna. 1918. Impremta i Llibreria l'Avenc

L'inventor Narcís Monturiol

Jaume Passarell

Barna. 1935. Barcino.

Narciso Monturiol, inventor del submarino Ictíneo

Alberto del Castillo

i Manuel Riu

Barna. 1963. Mutua Metalúrgica de Seguros de Barcelona.

Aventures, invents i navegacions d'en Narcís Monturiol

Jordi Peñarroja

Barna. 1981. Blume.

Monturiol

Santiago Riera i Tuèbols

Barna. 1983. Edicions de Nou Art Thor.

Col·lecció Gent Nostra nº 16.

Los «Ictíneos»

de Narcís Monturiol

Santiago Riera i Tuèbols

«Investigación y Ciencia» nº 19, agost 1981

Monturiol pensava fer estudis de Medicina però el clima polític de l'època, que l'inclinaria ràpidament cap al republicanisme, li fa canviar d'opinió i decideix seguir la carrera de Dret. És la seva una generació romàntica que ja pertany de fet a la Reinaxença; una generació que, a més a més, topa amb la crua realitat de la història hispànica: l'ensorrament de l'Antic Règim. Aquesta generació es caracteritza, a Catalunya, pel seu inconformisme, el seu liberalisme i el seu republicanisme obert als corrents ideològics europeus més avançats del seu temps.

Monturiol visqué la seva joventut en aquesta Barcelona enfebrada per les lluites polítiques produïdes per la restauració de l'absolutisme de Ferran VII. Foren uns anys de repressió sistemàtica en els quals els escamots realistes recorrien les comarques catalanes al crit de «¡Religión Patria, Rey!», i, al mateix temps, unes «comissions militars» dictaven sentències fulminants, tot prescindint de les normes judicials, pel sol fet de cridar *visca la llibertat*. A Barcelona, la repressió determina que la joventut il·lustrada es faci republicana i actuï clandestinament a les *juntas revolucionarias*. Monturiol participa de ple en les seves activitats.

Amb la mort de Ferran VII i el triomf dels liberals que representen la incipient burgesia catalana, s'obre una nova etapa plena de possibilitats per a Catalunya. Per primera vegada des de 1714, els catalans exerceixen llur sobirania com a nació.

La il·lusió de la Revolució de 1835 durarà, però, pocs mesos

i el gener del 1836 arriba la reacció a la qual acabarà sumant-se una burgesia espanyola tant per la possibilitat de que «el govern espanyol prohibeixi l'entrada de les manufactures catalanes» com per la creixent influència del moviment popular i de les primeres associacions obreres. Tancada aquesta etapa i el nou interregne progressista del general Espartero, comença a Catalunya una nova època de revoltes populars que culminaran en l'alçament contra el propi general Espartero (novembre/desembre 1842).

Obrers i menestrals creen el

Acció de la Societat Comanditària «La Navegación Submarina», fundada el 1864 per a construir el segon «Ictíneo»

Narcís Monturiol proclamessin a Figueres, per primera vegada a Espanya, la República. L'esdeveniment no tingué altres conseqüències que les de posar fi a l'acció propagandística de «El Republicano».

Monturiol i els seus amics sobreviuen a totes les contingències de la política i de la repressió i es llancen entusiasmats cap a nous camins d'intervenció social crítica. El 1842, Etienne Cabet publica «Le voyage en Icarie». Monturiol queda impressionat per la lectura del llibre, on es parla d'una nova societat més justa i més humana que es defineix com a *comunista*. Junt a Abdó Terrades, Estanislau Figueres, Fernando Garrido i Anselm Clavé, Narcís Monturiol es dedica a la difusió de l'ideari socialista. Amb dos amics, Monturiol crea una impremta i una editorial a la Rambla de Barcelona, la «Libreria Oriental», l'objectiu principal de la qual és editar el periòdic «La Fraternidad», relacionat amb «Le Populaire» que Cabet dirigeix a París. El primer número de «la Fraternidad» es publica a final d'octubre de 1847 i és un dels primers diaris d'inspiració socialista editats a la Península. Aquestes activitats faran que Monturiol conegui aviat el camí de l'exili. El 1848 se'n va a Perpinyà, on s'estarà fins el 8 de juny de 1849, data en la qual li és concedida l'amnistia. De nou a Barcelona, Monturiol treu un altre periòdic, «El Padre de Familia», que també és perseguit per les autoritats. Una nova ordre de detenció contra ell, fa que abandoni de nou Barcelona per a refugiar-se en l'aleshores recòndit poble de Cadaqués.

Fou en aquests anys de perio-

Premi «Centenari Narcís Monturiol

L'Agrupació de Figueres del Partit dels Socialistes de Catalunya ha convocat el Premi «Centenari Narcís Monturiol» que serà concedit a un treball literari sobre qualsevol aspecte de la personalitat humana, política o científica de Narcís Monturiol. La convocatòria, especialment adreçada als joves, s'ajusta a les següents bases:

1.— Poden optar al premi tots els treballs realitzats per estudiants de 8è d'EGB, BUP, COU i Formació Professional de les escoles i instituts de Figueres i comarca.

2.— Els treballs tindran com a tema qualsevol aspecte de la personalitat de Narcís Monturiol: la seva vida, el seu pensament o la seva obra. El jurat valorarà especialment l'originalitat dels treballs, la bona contextualització social i històrica del tema tractat i la qualitat gramatical i estilística amb què es presentin.

3.— Els treballs es presentaran per duplicat i hauran de tenir entre cinc i quinze fulls escrits preferiblement a màquina i a doble espai o, en tot cas, amb lletra molt clara. Els autors no hi posaran el nom, sinó que els encapçalaran amb un lema que serà el mateix que s'escriurà en un sobre tancat que contindrà una nota amb el nom i el centre d'estudi del jove. Aquest sobre només serà obert en el moment de la proclamació pública del treball premiat.

4.— Els treballs s'han de fer arribar, pel sistema que es consideri més adient, a l'Agrupació del PSC (C/. Vilafant, 24-1er.

B, Figueres) abans del 30 de juny de 1985.

5.— El premi, que no es podrà declarar desert, consistirà en 25.000 pessetes; a més, si el Jurat ho considera convenient, es podrà concedir un primer accésit de 15.000 pessetes i un segon de 10.000.

6.— El jurat està compost per Maria Creuet, directora de Ràdio «Alt Empordà»; Jordi Cuadras, director de l'Institut de Formació Professional «Narcís Monturiol»; Joan Ferrerós, catedràtic de Llengua i Literatura Catalana a l'Institut de Batxillerat «Ramon Muntaner»; Pere Gibert, director del col·legi «Joaquim Cusí»; Ricard Martín, enginyer i professor de la Universitat Politècnica; Rafael Pascuet, periodista; Joan M. del Pozo, catedràtic de Filosofia i diputat al Congrés; Carles Vallès, editor; Antoni Ventura, catedràtic de Filosofia i Història de l'Institut «Alexandre Deulofeu». Actuarà de secretari, sense vot, Jaume Guillamet, periodista.

7.— Els premis s'atorgaran per majoria de vots i el veredict, que serà inapel·lable, es farà públic oportunament amb motiu d'un acte públic de commemoració que se celebrarà al Casino Menestral de Figueres.

8.— La interpretació i aplicació d'aquestes bases i la solució a qualsevol circumstància que no hagi estat prevista correspondrà exclusivament al Jurat.

disme militant i d'adhesió a l'ideari socialista de Cabet quan Monturiol es planteja una sèrie de reflexions teòriques entorn de la il·lusió d'assolir, mitjançant la revolució social, una societat de transició, socialista, superadora de l'individualisme burgès vigent, que prepararia el camí del comunisme, ordre social basat en la solidaritat. Dins d'aquestes reflexions polítiques, la Ciència ocupa ja un lloc central. Així, a «La Fraternidad» del 9 de gener de 1848, llegim: «Un assaig en l'ordre científic equival a un segle de discussions teòriques». Monturiol es refereix en aquest cas a la «ciència comunista» que, segons ell, «des d'avui serà la ciència universal que ho explicarà tot» i que, a més a més, com correspon a «l'aparició d'una nova ciència fara una revolució en totes les altres».

Aquestes reflexions són molt interessants per a comprendre l'evolució del pensament de Monturiol, qui com la majoria dels primers socialistes, pensa la política en termes de ciència universal capaç d'entendre i transformar el món. El fracàs de la revolució democràtica icariana interromp aquesta reflexió teòrica que Monturiol promet de completar en el futur «quan una època més tolerant no posi obstacles

al pensament». De tot això quedarà en Monturiol una fe ferma en el paper de la ciència, encara que se n'adoni, com si ja estigués presentint un futur fracàs personal, que «tot descobriment necessita d'una societat que es trobi en situació d'aprofitar-se de la utilitat que proporciona».

Durant el seu exili a Cadaqués, Monturiol, que tenia nocions de dibuix i pintura, s'entreté i es guanya la vida com a pintor. La seva inquietud científica, nascuda de la seva adhesió a l'ideari dels primers socialistes, es projecta ara en l'estudi de les ciències físiques i naturals i en l'observació dels fenòmens naturals per tal de cercar una possible aplicació pràctica d'interès social.

Un matí, tot estant al cap de Creus amb uns amics, observa el penible treball dels pescadors de coral que amb les seves velles escafandres es submergeixen a més de vint metres de profunditat amb gran risc de les seves vides. Segons conten els seus biògrafs, Monturiol exposà per primera vegada allí, en el Cap de Creus, la possibilitat de construir un vaixell que navegues sota l'aigua i que pogués recórrer així els fons marins evitant els perills que comportava el busseig clàssic.

De nou a Barcelona, Monturiol madura el seu projecte de

nau submarina. El principal problema amb el qual es troba és el de la finançació del que aviat seria l'*Ictíneo*, el primer submarí del món. El 23 d'octubre de 1857, Monturiol funda una societat destinada a explotar l'invent destinat a ser aplicat a l'extracció del coral. Aviat reuneixen cent mil pessetes i comença a la Barceloneta la construcció del primer *Ictíneo*.

Després d'unes proves inicials no massa satisfactòries, el 29 de setembre de 1860 l'*Ictíneo* es submergeix en el port de Barcelona davant la mirada atònita d'unes quatre-centes persones entre les quals es troben alguns ministres del Govern, l'Ajuntament i la Diputació en ple i alguns membres de l'Acadèmia de Ciències y Artes, del Ateneo Catalán i de la Universitat. A l'experiència assisteix també el general O'Donnell, president del Consell de Ministres, el qual adverteix entusiasmat que aquella nau podria convertir-se en un poderós instrument de guerra.

Però malgrat l'entusiasme general reflectit en la premsa de l'època, Monturiol i els seus amics no troben els diners necessaris per a construir un altre *Ictíneo* de 1.200 tones. Malgrat aquest gest, però, Monturiol, descobreix aviat una apatia general vers el seu projecte. Malgrat tot segueix endavant i obre

una subscripció pública a tota Espanya i a Cuba per tal de finançar la construcció del nou *Ictíneo*. El 1864 funda una nova societat, «La navegación Submarina», que arriba a disposar de 1.795.000 pessetes per a dur endavant el projecte. El segon *Ictíneo* inicia les seves proves amb gran èxit el 1866, però novament el Govern es desinteressa del projecte. Monturiol arriba a plantejar-se en aquell moment la idea d'emigrar als Estats Units per oferir al govern d'aquell país els seus serveis com a tècnic. El novembre de 1867 escrivia: «S'apropa el moment en què podré dir al món que el submarí ens pertant. ¿Què importaran aleshores les meves angoixes i tots els treballs que estic passant? Pobre, despreciat pels poderosos, oblidat per aquells que em feren concebre esperances de suport, amenaçat d'una fallida immediata, ¿què serà de mi i de l'*Ictíneo* si no aconseguixo enllestir-lo en aquests pocs mesos, potser dies, que em queden de treva?».

Els darrers anys de la vida de Narcís Monturiol són els del desastre econòmic i de l'embargament de l'*Ictíneo*, que és venut a Barcelona com a ferro vell. Monturiol escriu llavors el seu llibre pòstum, «Ensayo sobre el arte de nagevar por debajo del agua», que acaba el 1869, però que no serà publicat fins el

1891, gràcies a la iniciativa d'un grup de treballadors de la «Compañia Transatlántica» de Barcelona que obren una subscripció popular per a dur a terme aquest homenatge pòstum al genial inventor. Vint anys més tard, el 1919, Carles Rahola faria una versió catalana del llibre per encàrrec del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya, tot coincidint amb una sèrie d'homenatges i publicacions sobre la vida i obra, com la que realitzà el seu amic Josep Puig i Pujades, alcalde de Figueres en aquell temps.

Narcís Monturiol morí en la més gran misèria a Sant Martí de Provençals el 6 de setembre de 1885, el mateix dia que Nordenfelt realitzava l'assaig de Lansckson, cèlebre a la història de la navegació submarina i que suposà la introducció del submarí com a nau de guerra. No era aquest, sens dubte, el destí últim que Narcís Monturiol somniava per l'*Ictíneo*, pensat inicialment per ajudar als pescadors de coral del Cap de Creus.

En el camí individual i col·lectiu entre utopia i pragmatisme (la rauxa i el seny de Monturiol), havia aparegut una vegada més a la història la figura del Poder i les servituds del Saber.

Joan Senent-Josa

Un ardit de coure del 1756

La tasca diària d'investigació dels fons documentals i llegats patrimonials estotjats actualment a l'Arxiu Històric Municipal, sovint proporciona sorpreses inesperades. Si bé és prou cert que en termes generals la documentació pròpiament municipal s'enceta d'ençà de finals del segle XVIII, i més concretament a partir d'inicis del segle XIX, la documentació de caire patrimonial que estotja l'Arxiu es caracteritza per una tipologia documental diferent i variada i per una cronologia molt més reculada que hom pot datar, avui per avui, a partir del segle XIII.

Un element constitutiu d'aquesta tipologia documental diversa esmentada és la troballa numismàtica que avui donem a conèixer. La peça en concret prové d'uns fons actualment encara en procés d'inventariació molt heterodoxos, i ara per ara, de difícil adjudicació a un o altre fons documental determinat. Malgrat l'actual incertesa de la seva provenença d'un o altre dels fons patrimonials en dipòsit o

donat i estotjats avui a l'Arxiu Municipal, la troballa per si mateixa pot ser considerada prou important. I de fet ho és perquè si bé una peça numismàtica sola i aïllada no constitueix cap col·lecció ni representació significativa, aquest Ardit de coure de 1756 és la primera peça numismàtica històrica que conserva l'Arxiu, i, per tant, és l'inici i el primer pas cap a una posterior col·lecció que amb el temps, ja sigui per adquisicions, per donacions desinteressades, per intercanvis, etc, pot anar augmentant i enriquint el patrimoni documental general de l'Arxiu. La troballa també és important pel fet de venir a omplir un dels buits existents en la tipologia documental —la numismàtica— en l'Arxiu, la qual a partir d'ara tindrà un lloc —encara que sigui petit— junt amb altres tipus de documentació (pergamins, llibres manuscrits, llibres impresos, etc.)

La peça monetària en concret pertany al conjunt d'aquelles monedes de coure encunyades després de l'any 1716 per a ús del Principat de Catalunya

d'acord amb la política de progressiva adaptació del sistema monetari català al castellà. Joaquim Botet i Sisó a la seva obra «Les Monedes Catalanes» en el Volum III, pàgines 217-218 (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1911, reedició facsímil de l'any 1976) ens explica així el seu origen: «Acabada la Guerra de Successió i promul-

gat el Decret de Nova Planta (...) quant a la moneda de coure, continaren corrent en el Principat els ardots de Carles d'Àustria, que foren molt aviat insuficients per a les exigències del petit comerç i per a les transaccions a la menuda, pel qual motiu el mercat es veié invadit, particularment, de diners aragonesos dels anomenats de la creu, falsificats en llur gran majoria.

La descripció de la moneda, tal com la fa Botet i Sisó i com es pot apreciar en la representació gràfica és la següent:

Anv.: FERDINANDUS. VI. D.G.: en el camp, escut coronat, quarterat de Castella i Lleó; orla de punts.

Rev.: + CATALON + — + PRINCEPS +; en el camp, escut coronat, amb les armes reials d'Aragó; orla de punts; en l'exerg, 1756

Una de les seves característiques fou l'abundor en la seva encunyació.

Pel que fa a la seva catalogació a l'Arxiu cal esmentar que s'han seguit com a model les pautes de catalogació numismàtica emprades a l'Institut

Municipal d'Història (Casa de l'Ardiaca) de Barcelona. Així, la moneda s'ha catalogat provisiolnament dins les Sèries Peninsulars, dins les monedes modernes, sèrie catalana amb el número 1 del Registre General, i número 1 de la Sèrie catalana a la qual pertany, encunyada sota el regnat de Ferran VI a Segòvia l'any 1756 i coneguda vulgarment amb el nom d'*Ardit*.

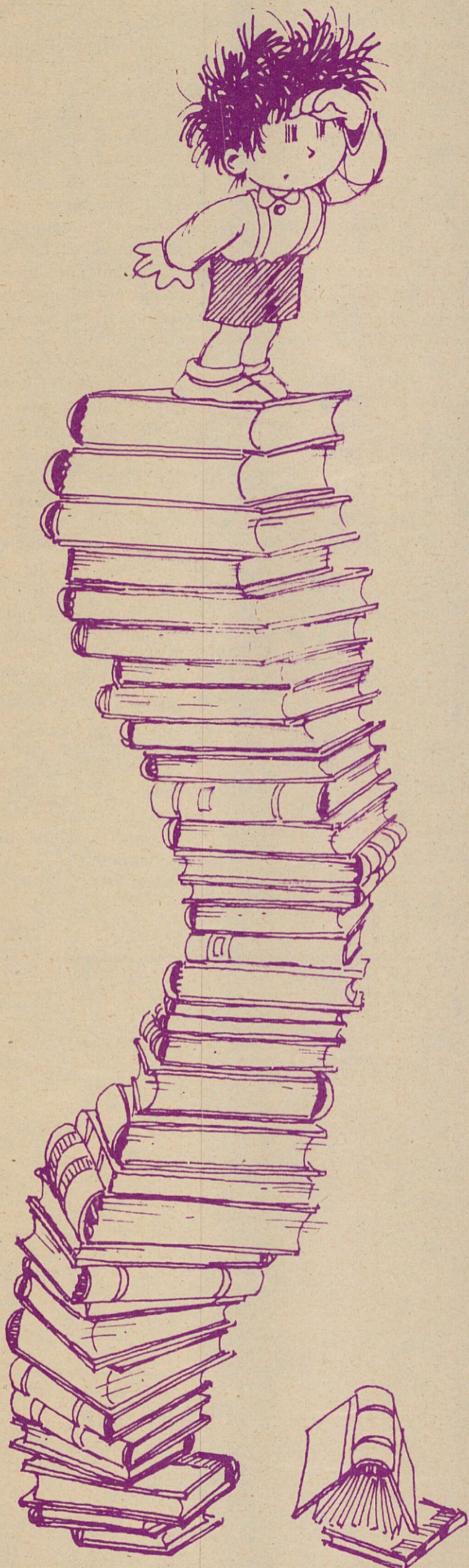
Josep Temporal

A la Llibreria
ELS TROBADORS
de l'Escala hi trobareu
llibres de nou i
llibres de vell

LIBRERIA
ELS TROBADORS
PASSEIG DEL MAR 2
l'Escala - alt' empordà

**Llibreria especialitzada
en temàtica
de l'Empordà**

El repte històric de la literatura juvenil en català (i II)

Il·lustració de Joan Anton Poch

Malgrat alguns intents ben meritòris enmig la desertització dels anys quaranta i primers cinquanta, la represa de la literatura infantil i juvenil en català no cristal·litzarà fins a la dècada dels seixanta, en què conflueixen uns factors que trenquen definitivament el silenci. En primer lloc, la institució, el 1963, dels premis de literatura infantil i juvenil «Folch i Torres» i «Joaquim Ruyra», respectivament, dins el marc de les festes literàries de la Nit de Santa Llúcia, iniciades mig clandestinament el 1959. Joaquim Carbó, Josep Vallverdú i Maria Novell —entre els clàssics de la literatura per a joves— en foren els primers guanyadors. Algunes d'aquelles primeres obres premiades s'han reeditat successivament fins avui, com és el cas de *Trampa sota les aigües*, de Josep Vallverdú, que ja ha assolit la novena edició. En segon lloc, fou crucial el sorgiment d'una infraestructura destinada a la publicació regular d'aquests tipus de literatura. La creació de «la Galera» (1963), primera editorial dedicada als infants des de la guerra civil, i l'aparició de la revista «Cavall Fort» (1961), asseguraren la consolidació progressiva d'una oferta de qualitat tant del punt de mira pedagògic com literari. «La Galera» sabé recollir les aportacions de la nova narrativa per a infants, que havia sorgit a França als anys cinquanta, així com les innovacions en la il·lustració, curiosament dissenyada, a mig camí entre la suggestió i l'expressivitat intensa. «Cavall Fort», de la mà de Joaquim Carbó, Albert Jané, Marta Mata (alguns dels quals retrobarem a «la Galera») se situà, tot i les dificultats econòmiques, en la línia de la moderna revista juvenil europea, cercant l'equilibri entre el text i la imatge i fent-se ressò del nou concepte d'història. (Els Barrrufets, de Pueyo, ja trespaven feliços a les pàgines de «Cavall Fort» vint anys abans que els «Pitufos» ho fessin a la petita pantalla). «Cavall Fort» sabé impregnar-se de dinamisme i modernitat, de qualitat innovadora, en sintonia amb una pedagogia de la imatge i del text. El seu destinatari era identificable amb el prototipus d'adolescent esbossat pel moviment escolta i els nous corrents educatius que marcaren els anys sei-

xanta. Tot plegat, ben diferent de l'experiment forçat amb el «nou» «Patufet», ressuscitat el 1968 i definitivament enterrat el 1973, deutor i epígon d'uns models que ja no s'entonitzaven gens amb els nous comportaments i gustos culturals de les noves generacions dels seixanta.

La producció de llibres per a infants i adolescents han consagrat figures com les de Gabriel Janer, Jaume Cabré o Vicenç Villatoro, que posteriorment han reeixit en la novel·lística general. I és gratificant comprovar que en la majoria dels casos aquests autors continuen escrivint regularment obres per a infants i joves.

La recent eclosió d'una abundosa oferta editorial adreçada a un públic juvenil ha estat deguda, en bona part, a la regulació del català als nivells d'ensenyament bàsic i mitjà, la qual cosa ha afavorit, d'una banda, la captació de nous lectors i, de l'altra, els mínims de tiratge com per a fer rendibles les successives edicions. Alguns autors, com és el cas de Manuel de Pedrolo amb el *Mecanoscrit de segon origen*, han obtingut èxits clamorosos entre els adolescents, i no només amb la novel·la com a text, sinó també amb la narració adaptada com a espectacle. Potser el cas més ostensible és el d'*Antaviana*, muntatge teatral del grup Dagoll-Dagom a partir de textos de Pere Calders.

Avui les principals editorials que publiquen habitualment llibres en llengua catalana disposen d'una col·lecció específica de narrativa infantil o juvenil. Això, ultra la renovació constant d'ofertes d'autors propis, ha afavorit, des de fa quatre o cinc anys, la incorporació sistemàtica d'obres d'autors estrangers, vells i moderns, a l'abast dels joves lectors catalans. Unes vegades partint de traduccions esdevingudes clàssiques (C. Riba, J. Carner, C. Capdevila), d'altres oferint-ne la primera versió al català. Per posar un exemple: del 1982 ençà s'han publicat cinc primeres traduccions al català d'obres de Jules Verne: *El castell dels Càrpats* (La Magrana), *Dos anys de vacances* (La Magrana), *L'Estrella del Sud* (Laia), *L'illa misteriosa* (Pòrtic), *El viatge al centre de la terra* (L'atzar).

Pel que fa a altres autors, en algun cas han aparegut dues traduccions independents

d'una mateixa obra, com és ara *La crida del bosc*, de Jack London, en edicions de La Magrana i de Lectures Moby Dick.

Pel que fa a la producció autòctona, el ventall temàtic que el jove lector d'avui pot contemplar abasta pràcticament tots els àmbits: des d'una narrativa de base històrica (preponderant als anys 60 i 70, en què la novel·la juvenil havia de fer una tasca de suplència) fins a la ciència-ficció, passant per algun intent escadusser d'incurrió a la política i, més recentment, de recuperació de la mitologia clàssica. Les ofertes encabides dins el primer grup (narrativa juvenil de base històrica) varen ser i són encara nombroses. La majoria es refereix a l'Edat Mitjana i als segles XVIII i XIX. D'entre elles destquen les novel·les *Quim/Quima*, de Mª A. Capmany (Laia), *Les presoneres de Tabriz*, de Maria Novell (La Galera) i *Galceran, l'heroi de la guerra negra*, de Jaume Cabré (Laia). Respecte a la novel·la de ciència-ficció, cal esmentar *L'aventura sideral del rei Tiú* (La Galera), *El superordinador*, d'Oriol Vergés (Laia) i, lògicament el *Mecanoscrit de segon origen*, de Manuel de Pedrolo. Les novel·les juvenils que incideixen en la cojuntura política són escasses, però hi ha alguns intents reeixits, com *Papers robats que cremen*, de V. Villatoro (Laia), ambientada en el marc d'una ciutat industrial després de les eleccions municipals de 1979; o *El fantasma del Fluvià*, de Joaquim Soler (La Magrana), on l'acció se situa en la immediata postguerra, colpidorament evocada.

La recuperació dels mites clàssics per al públic juvenil sembla ser una pròdiga font d'inspiració, atenint-nos als darrers llibres publicats. Així ho confirmen *Les pedres que suren*, de Pere Morey, premi Joaquim Ruyra de 1983 (Laia), on els orígens remots de Mallorca són ubicats al temps de Tartessos i dels argonautes; i *El fill de la pluja d'or*, de J. Vallverdú, que reelabora el mite de Perseu posant a l'abast dels joves lectors no solament les proves i gestes que el confegeixen, sinó també la rica simbologia que se'n desprèn.

Encara hauríem de parlar de la novel·la de registre fantàsics, la més divulgada i més

Llibreter

alemany

Pujada del Castell, 43

FIGUERES

Fages, el senyor Carbona i el diccionari de Carles Vallès

conreada en la narrativa per a infants i joves. De tota l'amplia gamma existent, bo és que esmentem dues obres, escrites per Mª Àngels Gardella (Figueres, 1958): *El geni del violí*, finalista del premi Folch i Torres de 1981, i *En Gilbert i les línies*, guanyadora del susdit guardó l'any 1983. A *El geni del violí* un vell mariner de Cadaqués ens conta, tarda rera tarda, les increïbles peripècies que de petit va viure, presoner del pirata Barbatrenada, en companyia d'un altre vailet amic i amb l'ajut d'un geni melòman i benefactor. *En Gilbert i les línies* és una incursió al món desconegut dels gràfics, dels dibuixos, dels quadres... de tot allò que és escrit, dibuixat, pintat: al món de l'Art, que és el risc de desaparèixer sense que ningú no se n'adoni, llevat d'en Gilbert, que té el do d'empetitir-se i entaforar-se dins d'un llibre, fugint de les ives de la senyoreta Trinitat, la professora d'Història. Mª Àngels Gardella ret un personal homenatge a Ramon Llull (el «Foll Ermità»), que li ha inspirat —com ens comenta a l'epíleg— diverses escenes d'aquesta original novel·la. Aquest homenatge s'estén als pintors i grafistes que al llarg de la història han sabut immortalitzar personatges, individuals o col·lectius, un dia varen plasmar llurs obres.

Podem reconèixer, doncs, que la narrativa juvenil en llengua catalana abraça tots els gèneres i àmbits que es coneixen en qualsevol cultura normal.

Una última consideració: la necessitat de potenciar biblioteques infantils, sobretot als mateixos centres d'ensenyament, amb servei de préstec i amb un dipòsit suficient proveït de llibres de lectura *evasiva*, no només de consulta o formatius. El fet de llegir com a mera activitat de lleure difícilment serà assumit pels nens i adolescents si només han après a relacionar la lectura personal amb les classes de llengua i els treballs que hi han de presentar. En el fons és un problema material d'accés del llibre a l'entorn quotidià en què viuen i es mouen els hipotètics lectors juvenils. Un problema que en el cas dels nois i noies catalans resta lluny d'una resolució plausible.

Jordi Pla

La Figueres «cultural i gastronòmica» pren cada vegada més cos. A més dels conegudíssims santuaris per a gourmets, el museu de la cúpula, etc., darrerament proliferen els llibres editats al palau del vent: mitja dotzena en pocs mesos. La cosa va a tant, que les editorials ja es toquen: a la Pujada del Castell, 41 el «Llibre Viu» ha fet veure la llum a l'*Anecdotari del senyor Carbona*, i al mateix carrer número, 39, Carles Vallès ha concebut el *Diccionari de l'Alt Empordà*. Que són els dos darrers.

De tota manera, encara no en surten tants com perquè hagin de coincidir el dia i l'hora de llur presentació pública: els qui tenim un feble per la lletra impresa, d'aquesta manera no podem tastar els canapès i els cava de cada acte. I naturalment tampoc no podem sentir les paraules de bateix, a vegades pronunciades per persones de tanta categoria com les dues líriques senyora Vayreda i senyora Anglada, respectivament, en els dos casos esmentats. Probablement ara ens passarem dos mesos sense novetat editorial. Ni cultural.

L'*Anecdotari*, de Carles Fages de Climent, consisteix en un recull de «facècies orals» d'aquell alcalde de la vila-estat, precedit pel text de la conferència que, sobre el qui ell mateix qualifica d'«Albert Llanas figuerenc», féu al Casino l'any 1961. Tot plegat encapçalat per un pròleg d'Anna M^a. Dalí. Del recull podríem parlar-ne com de «materia. concret» d'un aspecte d'allò que els no empordanesos s'afanyen a teoritzar: el discret encant de la nostra grilladura mesurada. El senyor Carbona va viure molts anys i per aquest fet havia merescut en vida l'atenció del seu incondicional compilador:

El senyor Carbona: jo, per competir amb el jovent —diu—, m'hi tiro a gratient tres gotetes de midó.

Des de la càtedra del Cafè Royal o pels camins i masos passejant, a casa seva o al cementiri, es va anar convertint en la institució, en el titular difusor de la filosofia irònica, pròpia de la contrada. Aquest advocat mandrós, pope per dret propi de tots els «carboners» que abans i després d'ell els cambres i cafeters de la rambla ens evocarien, vivia

Fages de Climent vist per Josep Ministral (Il·lustració del «Diccionari de l'Alt Empordà»)

una Figueres comparable a aquella Barcelona que Semprònio enyora en els volums de la «Selecta». Una Figueres on els relativament o absoluta desvagats, es passaven el matí especulant sobre la possible rendibilitat d'una repartidora mòbil d'escudella i carn d'olla, a tant el plat, accionada a vapor; la tarda, llegint i analitzant el «Butlletí del Casino de Montecarlo» (quants figuerencs el reben avui?). Els vespres quedaven reservats a les cartes amenitzades pel fum dels cigars, el ressopó i una lleugera intoxicació alcohòlica.

L'ofici de Fages com a competidor persegueix la línia d'Eugeni d'Ors, de qui es confessa admirador: les anècdotes de la plaseria sumades, passarien a la categoria d'ironia.

El *Diccionari*, escrit i editat per Carles Vallès, és el primer volum dels tres del total: el segon i l'apèndix col·lectiu. Il·lustrat per bona part de la plana major de les paletes que «viuen i treballen» a la millor comarca del món (avui no ens estem de res!). Vallès, la portada i les lletres; Ansón, Bech de Careda, Capalleres, Felip Vilà, Ministral, Roura, Taber, Lluís Vayreda i Alicia Viñas signen les diverses «visions» del país de la botifarra dolça.

El senyor Vallès ens presenta, ordenada alfabèticament i aplegada en un llibre, una informació que, per dispersa en altres obres, ens costaria de trobar, a més de la seva inapreciable aportació personal: dinastia comtal emporitana, castells, llegendes, po-

bles, restaurants, estrangers afincats al país, etc., van desfilar. El senyor Pijoan, en el pròleg magnífic, reflexiona sobre el comportament sincrònic i diacrònic dels compatriotes que ell anomena «indigets». Fa notar l'equilibri rigor/follia que posseeix l'autor i que amara l'obra, i la situa entre les que tracten el tema particular per, seguint Pla i Dalí, intentar les envistes més superiors. I ja saben: amb tot allò que tingui color empordanès i no ho trobin al *Diccionari*, col·laborin al tercer volum —apèndix, que volem veure'l ben gruixut.

Tots dos llibres, importants per a empordanesos i afectes. Per acabar em permeto, amb la necessària humilitat, de fer dues consideracions: En el volum del senyor Carbona potser es troba a faltar (i aquest és un fenomen massa corrent en llibres de temàtica localista) alguna forma per a facilitar l'accés a foranis; aquests interessants llibres haurien de possibilitar l'«entrada» també dels no iniciats. Quant al *Diccionari*, ja que la part redactada per Carles Vallès consta d'un altre volum, m'atreveixo a convidar l'autor que, en el moment de l'escriptura, abandoni la «prudent disbauxa» que en la classificació de Racionero deu correspondre al grup dels «tocats de l'ala», i s'elevi a l'estadi de «disbauxa delirant» on es troba la facció dels «tocats del bolet». Li donaria un toc de canvi, de novetat i ens hi divertiríem més.

Joan Ferrerós

biblioteca

Física de BUP i COU.

Problemes

José M^a. Domènech i Roca

Figueres. 1984

Acuradíssima edició d'autor, quasi artesanal i monàstica, d'un recull de material de classe que Josep M^a. Domènech, professor de l'Institut Ramon Muntaner de Figueres, ha fet servir durant una colla d'anys d'ensenyar Física. A destacar l'esforç de l'autor en emprar un llenguatge planer i precís alhora, quasi inèdit fins ara en aquest tipus de literatura científica amb vocació didàctica.

Alexis Zorbàs

Nikos Kazantzakis

Traducció de Jaume Barenguer

Barna. 1984. Laia

Publicada el 1943, aquesta primera gran novel·la de Kazantzakis és l'expressió literària de dos aspectes sovint contradictoris sempre presents a la vida: Raó i Sentiment. Enfront de Zorbàs (home primigeni, vital, representant arquetípic del Sentiment), el jove escriptor (insegur, dubitatiu) d'aquesta meravellosa història ve a representar la Raó. De lectura obligatòria, àdhuc per a tots aquells que encara no han oblidat la digna adaptació cinematogràfica que en féu Michael Cacoyannis, amb Alan Bates, Anthony Quinn i Irene Papas (ai!) en els principals papers, i que encara no coneixen la novel·la.

Confidències de una cortesana

Cora Pearl

Barna. 1984. Planeta

Nascuda a Plymouth el 1837, Eliza Emma Crouch esdevingué, sota el nom de Cora Pearl, una de les més reputades cortesanes del París del Segon Imperi. Quatre anys després de la seva mort (Monte Carlo, 1866), la publicació de les seves memòries en edició quasi clandestina fou causa d'escàndol i sorpresa, tant per l'abultada nòmina d'amants que freqüentaren el seu llit (Napoleó, el Príncep Murat, el Marqués de la Ensenada,...) com per l'estil senzill i directe amb el qual aquesta cortesana de luxe explica les seves aventures mercenàries.

Un fet quasi desconegut com és la frustrada pretensió figuerenca, formulada per l'Ajuntament a la Generalitat el 1932, de fer-se amb la capitalitat d'una gran vegueria del Pirineu català més oriental en la llavors imminent ordenació territorial de la Catalunya republicana, és el punt de partida per a tractar en aquestes pàgines d'un dels grans

temes encara pendents de resolució en el Parlament català: la nova i necessària Divisió Territorial de Catalunya. **Jaume Guillaumet, Alfons Romero, Marià Lorca, Albert Compte i Joan Manuel del Pozo** aborden el problema.

Figueres i la Divisió Territorial de la Generalitat republicana

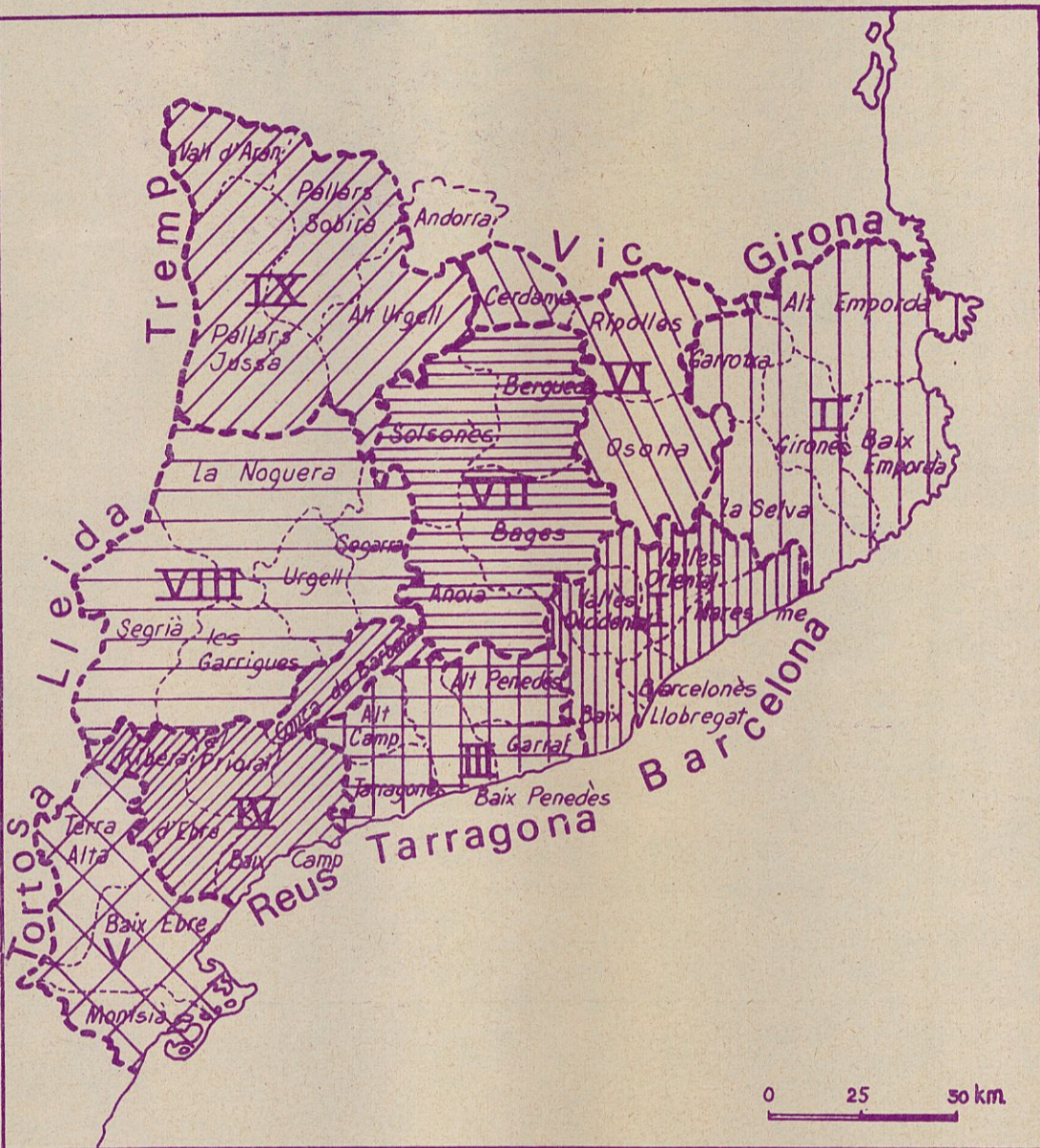
Cinc anys després de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1979 i ja en la segona legislatura del Parlament de Catalunya hauriem de poder creure que el gran tema de la Divisió Territorial de Catalunya pugui ser abordat finalment amb decisió. Amb tot, potser no ens ha de sorprendre això que més que un retard és una clara indecisió de l'actual classe política.

La mitificada Divisió Territorial de la Generalitat republicana va patir del mateix mal i solament l'esclat de la guerra civil fou un estímul suficient amb les necessitats d'organització del territori que se'n derivaren per a posar en pràctica parcialment, les propostes de la Ponència encapçalada per l'eminent geògraf Pau Vila i Dinarès havia enllestit tres anys abans.

En efecte, la Ponència va publicar els seus treballs en un llibre titulat «Divisió territorial. Estudis i projectes. Nomenclator de municipis» que es va posar a la venda el dia 22 d'abril de 1933 i que es va exhaurir ràpidament. La tardor anterior, l'Ajuntament de Figueres havia intentat que la capital de l'Empordà pogués obtenir en la nova divisió territorial quelcom més que la capitalitat d'una vegueria o regió i bé que no s'assolí, la iniciativa municipal de data 21 d'octubre de 1932 impressionà prou els ponents.

Al cap de mig segle, acostumats a veure l'Alt Empordà dins la vegueria o regió amb capitalitat a Girona, aquella pretensió de l'Ajuntament figuerenc de 1931 ens resulta de primer pràcticament desconeguda i, en qualsevol cas, estranya als criteris més habituals. Sens dubte és un tema a investigar, però a primer cop d'ull sembla que la petició de l'Ajuntament, governat aleshores per Esquerra Republicana amb l'alcalde Josep Maria Puig Pujades, devia gaudir d'un cert consens local, atès que va merèixer l'adhesió de la Cambra Agrícola de l'Empordà, presidida per Eusebi de Puig i que més aviat representava els interessos dels grans propietaris i la visió política de la gent de la Lliga Regionalista.

Els geògrafs i professors Enric Lluc i Oriol Nel·lo han publicat recentment una «Edi-

Divisió territorial de Catalunya en 9 regions i 38 comarques decretada per la Generalitat republicana el 27 d'agost de 1936.

ció de documents de l'Arxiu de la Ponència (1931-1936)» sota el títol «La Gènesi de la Divisió Territorial de Catalunya» (1), on apareixen els documents bàsics d'aquesta pretensió municipal, secundada per la Cambra Agrícola, de que Figueres esdevingué la capital d'una gran vegueria del Pirineu català més oriental.

No hi ha dubte que la millor aportació informativa, a manca d'investigacions més aprofundides, és la publicació del text complet de l'acord municipal que es fa a continuació (Document 1). Amb tot, no estan de més unes notes que permetin situar aquest tema que ens resulta sorprenentment novèdós.

Com es veu en la lectura del document, l'Ajuntament figuerenc addueix arguments polítics i administratius per a

justificar la seva pretensió. Hi ha una justificació positiva de la conveniència de superar l'esquema provincial i un apunt de les funcions i competències que haurien de caracteritzar les noves unitats territorials, comarques i super-comarques. I no hi manca també, per si no fos prou, l'argumentació ideològica en un to molt representatiu de l'època: «*el nostre catalanisme integral, el nostre federalisme a prova d'anys, la nostra dignitat empordanesa reclamen el dret a esdevenir una de les super-comarques o vegueries que siguin el més noble orgull de la terra catalana*».

Figueres, representada pel seu Ajuntament republicà i amb l'adhesió almenys explícita de la Cambra Agrícola, demana que la província de Girona es divideixi en tres

super-comarques o vegueries: la de *Cerdanya*, formada per Ripollès i Cerdanya actuals; la dels *Pirineus Orientals*, integrada per l'actual Garrotxa i l'Alt Empordà; i la de Girona, integrada per la Selva i el Baix Empordà.

Segons es dedueix dels documents de la Ponència publicats per Lluch i Nel·lo, no hi va haver dubte en cap moment sobre la configuració general de l'Alt Empordà i el Baix Empordà com a unitats territorials comarcals. Els dubtes, a diferència d'altres coses, afectaven només a la inclusió o no d'alguns municipis fronterers amb d'altres comarques. Els ponents optaren inicialment per fer de la província de Girona una gran vegueria que compregués Girona i els seus voltants, posteriorment esdevinguts

Gironès, Alt Empordà, Baix Empordà i Selva. El seu dubte principal era la Garrotxa, si se la mantenia en aquesta gran supercomarca o se l'afegia a la que tenia com a capital Vic i on ja s'inclouien les dues comarques restants de la província, Ripollès i Cerdanya, que hi foren incloses definitivament.

La proposta de Figueres, trenca aquest esquema de la Ponència, sense entrar però en consideracions sobre el que calia fer amb la proposada vegueria vigatana. La Ponència acollí amb interès i preocupació la proposta figuerenca. Preocupació perquè aquesta moció municipal, quan de fet els treballs de la Ponència encara no havien estat fets públics, desencadenà una onada de reaccions arreu de Catalunya sobre les propostes de divisió territorial. L'interès específic, la consideració atenta si més no de la petició figuerenca, es dedueix de la correspondència entre els ponents.

La Ponència estava formada per vuit persones, amb una certa representativitat territorial i interdisciplinària: Felip Solè i Antoni Bergós, de les terres de ponent, tots dos lleidatans; Manuel Galés, de Valls, i Josep Iglésias de La Riba, de les de migjorn; Pau Vila, de Sabadell, i Ferran Valls i Taberner, barceloní, de la província de Barcelona; i finalment dos empordanesos, Miquel Santaló, afincat a Girona i Pere Blasi, de Torroella de Montgrí. De tots plegats, només dos residents a Barcelona.

Tot i que la moció figuerenca invocava opinions de Miquel Santaló, pels documents editats sabem que foren Felip Solè i Josep Iglésias els qui més interès mostraren per la possible supercomarca dels Pirineus Orientals. A la reunió al Palau de la Generalitat del dia 12 d'octubre de 1932, abans de l'acord municipal, Josep Iglésias ja havia proposat de considerar l'establiment d'una vegueria a Figueres, proposta que fou rebutjada. En una carta a Pau Vila, datada a Lleida el dia 15 de novembre següent, Felip Solè començava afirmant: «*Quant a la qüestió de la nova vegueria de Figueres, si els gironins hi convenen, no crec*

que hi hagi motius per a negar a Figueres el que s'atorga a Reus i Tortosa». En tots cas, en un viatge d'informació fet a Olot del dia 24 d'octubre de 1932, tres dies després, de la proposta municipal figuerenca, Pau Vila i Pere Blasi havien preguntat a l'alcalde del partit judicial sobre els seus relacions i preferències entre Vic i Girona, que resultaren ser més intenses amb la

capital provincial. L'acta del viatge diu textualment: «Afe-giren (sic) que a Figueres hi anaven molt poc».

Al capdavant, l'Alt Empordà quedà inclòs en la Vegueria o Regió 2, així com la Garrotxa, mentre que el Ripollès i Cerdanya eren integrades en la Vegueria o Regió 6, amb Osona i capital a Vic. Al cap de mig segle, la publicació d'aquests documents torna a obrir una pàgina oblidada de la història comarcal,

ahora que convida a obrir una reflexió pública sobre el paper de l'Alt Empordà cara a la nova i encara retardada Divisió Territorial de Catalunya.

Jaume Guillamet

(1) «La Gènesi de la Divisió Territorial de Catalunya». «Edició de Documents de l'Arxiu de la Ponència (1931-1936)». A cura d'Enric Lluch i Oriol Nel·lo. Diputació de Barcelona. Barcelona 1983. 1 volum de XXXIV i 413 pàgines i 1 volum de mapes.

El president Macià en una de les seves dues visites oficials a Figueres.

Compte amb els límits

En relació al projecte d'estructuració territorial de Catalunya, la nostra Ciutat es va pronunciar l'any 1932 amb el reconeixement de les comarques naturals per a la dita estructuració territorial. Era partidària de la divisió en vegueries, però en aquell moment no estigué conforme amb el que es feia a Girona. Puix que a Tarragona es formaven només tres vegueries, a Girona solament s'havia concretat de fer la separació de la comarca de la Cerdanya i el desig de Figueres era crear la super-comarca del Pirineu Oriental, amb la fusió de les comarques de l'Alt Empordà i de la Garrotxa, amb la capital a Figueres. La proposta no va prosperar i probablement la comissió que estudiava l'estructuració territorial es fonamentà en la configuració diferent de les dues comarques. A vui dia no es podria pensar a proposar tal idea, ja que resultaria inviable. Es tracta de dues comarques ben diferenciades en tots sentits: geogràficament, socialment, comercialment, etc. amb característiques peculiars ben pròpies.

Pensem que serà bo per a Catalunya el reconeixement de les comarques naturals perquè cada una disposa d'una personalitat ben clarificada i perquè permetrà la resolució de problemes a nivell pràctic, pel coneixement que se'n té, de forma directa i viscuda. Tal vegada caldrà definir ben bé les delimitacions territorials, puix que hi haurà casos de terres frontereres amb perfils socials més propis d'una comarca que de l'altra i, fins i tot, per característiques geogràfiques específiques. L'Alt Empordà serà força ben dissenyat i penso que s'haurà d'ajustar als seus límits actuals.

Marià Lorca
Alcalde de Figueres

DOCUMENT NÚM. 1

AJUNTAMENT DE FIGUERES

Honorable Sr. President de la Generalitat de Catalunya
Barcelona

Figueres, 21 Octubre de 1932

Honorable Senyor:

El Consell Municipal de la meua Presidència, en sessió d'ahir, aprovà, per unanimitat, la següent proposició:

A L'AJUNTAMENT PER LA NOVA ESTRUCTURACIÓ POLÍTICA DE LES TERRES NOSTRADES

«El govern provisional de la Generalitat, davant del fet imminent de l'elecció del Primer Parlament de Catalunya i amb el just desig de facilitar les seves tasques, encarregà a una ponència presidida pel conseller de Governació Sr. Tarradellas i integrada pels Srs. Pau Vila, Rovira i Virgili, Iglésies, Esteve, Santaló, Blasi, Beyos, Soler i Galés un projecte d'estructuració de la nova Catalunya.

«El treball realitzat, si bé no té encara estat oficial i ho passat al govern de la Generalitat pel seu estudi, ha estat ja fet públic, i per tal creiem necessari fer sentir la veu de Figueres com a capital de la Comarca empordanesa, part viva integrant de la fins ara província de Girona.

«Seguint la ideologia dels vells federals catalans ens sentim francament partidaris del reconeixement de les comarques naturals per a l'estructuració futura de la Catalunya administrativa. L'unitarisme assimilista que esquarterà la nostra terra violentà la vida comarcal, però no la matà.

«Contra la nostra devoció cordial envers les comarques, i des d'un punt d'obrir administratiu, considerem convenient la creació de super-comarques que l'experiència de la vida política, feta damunt l'artifi de les províncies, aconsella. Ara bé: aquestes super-comarques en la Ponència presentada a la Generalitat són en una quantitat que al nostre modest entendre són excessives o són poques segons es tinguin o no en compte particularismes que, obrant amb justícia, deuen aplicar-

se amb la mateixa intensitat en tots els indrets de la nostra Catalunya.

«Acceptant la constitució de circumscripcions, departaments o vegueries, si es troben a mancar en les comarques de l'antiga província de Girona aquell criteri que ha presidit la divisió de les terres tarragonines dividint-les en tres vegueries, mentre que aquí s'han concretat en separar la comarca de Cerdanya de la resta de la super-comarca de Girona, que es voldria crear arbitràriament.

«Tenint en compte, més que raons històriques, les necessitats de la vida moderna, en la qual les vies de comunicació són lligams d'ordre primordial, entenem que a la província o, millor dit, en el territori de l'antiga província de Girona, s'hi han d'establir o conèixer tres super-comarques: la Super-Comarca de Cerdanya, integrada almenys per les terres de l'Alt Pirineu, o siguin les comarques Cerdanya i Ripollès; la Super-Comarca dels Pirineus Orientals, integrada per la Garrotxa i l'Alt Empordà, amb capitalitat a Figueres; i per fi la Super-Comarca gironina amb la Selva i el Baix Empordà, classificació filla del contacte amb la vida de relació i amb la idiosincràcia de les comarques.

«Un respecte servit al fet provincial, biasmat per totes les agrupacions i doctrines polítiques, motivat pel sol interès de no disminuir la vitalitat de ciutats respectables però antiquades, no podia pas justificar el que no s'apliqués a la vella i denueta província de Girona ço que vol aplicar-se a les províncies de Tarragona i Lleida per exemple. Corresponien a les supercomarques, ultra les delegacions de les diverses branques de l'Administració de la Generalitat, ordre públic, justícia, hisenda, sanitat, etc.; deuriem crear-se organismes comarcals que posseïssin ampliadetes totes les facultats que en matèria de beneficència, instrucció pública, obres, etc., tenien les Diputacions provincials, dotant-les de recursos per a poder complir degudament la seva missió. A més, hauria d'encarregar-se als organismes super-comarcals moltes de les obligacions que ara tenen els Ajuntaments, que especialment els de poca importància compleixen amb gran dificultat. En aquest darrer respecte podien actuar com si fossin Mancomunitats de Municipis i donarien resultats immillorables precisament per moure's dintre d'un territori reduït, avantatjant considerablement a les grosses vegueries proposades en ço que fa referència a les terres dites gironines.

«Ultra el munt de tasques que al nostre modest entendre corresponen a les super-comarques, tasques l'eficà-

cia de les quals depèn de l'íntim coneixement i lligam entre les comarques que les integren i per tal aconsellen no donar als nous organismes una extensió excessiva, hi han altres arguments d'ordre moral i temperamental.

«un estudi, encara que sigui superficial, de la nostra proposada super-comarca del Pirineu Oriental català demostra palesament un sentit liberal fill de la influència dels primers colonitzadors que ens aportaven l'alta cultura grega: en canvi, en arribar a l'Estatut hom es troba amb un altre poble de marcat sentit romà. Aquesta observació ben justament feta pel digníssim Professor Don Miquel Santaló no deu oblidar-se per a no lligar a la bona de Déu les comarques de la Garrotxa i Alt Empordà amb la Selva i Baix Empordà, la qual cosa constituiria en el fons la persistència de l'odiosa província imposada, amb la sola novetat d'haver-li apuntat les comarques de l'Alt Pirineu.

«Altrament no és cap novetat el que parlem, ja que en temps de la monarquia existia ja la demarcació de l'Empordà per al seu regisme sota l'autoritat d'un anomenat Sub-governador.

«Per tal, demanem al digníssim Ajuntament de Figueres, capital de l'Alt Empordà, acordi adreçar-se a la Generalitat de Catalunya per a demanar-li es tinguin en compte els suggeriments aquí esmentats en estructurar-se la vida futura de la nostra Catalunya.

«El nostre catalanisme integral, el nostre federalisme a prova d'anys, la nostra dignitat empordanesa reclamen el dret a esdevenir una de les super-comarques o vegueries que siguin el més noble orgull de la terra catalana.

«I per tot el dit, proposem:

«Que l'Ajuntament acordi amb tota urgència adreçar-se a la Ponència de la futura estructuració de Catalunya, als Consellers de la Generalitat fills de l'Empordà i al Sr. President de la Generalitat traslladant-los-hi el desig de què sigui creada la super-comarca dels Pirineus Orientals, plasmació política d'una realitat viva.

«El Consistori, no obstant, acordarà el que cregui més convenient.

«Signat: Puig Pujades».

Ço que en compliment de l'esmentat acord trasllado a vostè. Visqui molts anys.

L'Alcalde-President
J.M. Puig Pujades (signat)

L'Empordà avui. A propòsit de la Divisió Territorial de Catalunya

el poble de Romanyà de la Selva, de clara definició no empordanesa. Per la tesi de la integració hi ha factor físic, potser tan important com el relleu, la tramuntana, que considero un dels senyals d'identitat més genuïns de l'Empordà. Però tal vegada n'hi ha un altre de més pes i ben actual: la seva inclusió en una franja litoral de creixent protagonisme, la *Costa Brava*, on l'aparició d'un nou gènere de vida, el turisme, ha vingut, almenys durant una part de l'any, a compensar els fluxes de direcció costa-interior, amb altres paral·les al litoral i dirigits vers les veïnes terres empordaneses.

I per acabar ens falta parlar dels límits entre els dos Empordans, que la tradició volia situar al riu Fluvià. De fet, aquest accident geogràfic no separa res, ja que no cal sinó passar d'una banda a l'altra, per exemple entre Sant Pere Pescador i l'Armentera, per adonar-se que el paisatge segueix essent el mateix. Molt més raonable és situar-lo en la línia assenyalada pel massís del Montgrí, a llevant, i les petites serres divisòries entre la vall del Fluvià i el Ter, a ponent (Sant Grau, Puig Senglar, serra de Ventalló, etc.), que si bé no són de gran altura —no arriben als 200 metres—, en un país pla com la franja litoral empordanesa destaquen de manera suficient com per servir de frontera.

En resum, com haurà pogut comprovar el lector, la vella divisió dels anys trenta de la Generalitat, pel que fa a la nostra comarca, creiem que pot mantenir-se en els seus trets fonamentals, perquè després de mig segle, encara és capaç d'harmonitzar els criteris diguem-ne tradicionals amb les modernes tendències corogràfiques. Tal vegada l'únic punt conflictiu és l'interland de Sant Feliu de Guíxols: ¿caldrà que segueixi unit a l'Empordà o esdevindrà la sortida natural vers la mar de la gran comarca de la Selva-Girona?

A. Compte

No cal amagar que seria una gran decepció si en el quadrienni 1984-88 el Parlament de Catalunya no abordés definitivament l'esperada divisió territorial de Catalunya.

Es tracta de dotar-se d'una divisió interna que trenqui una secular injustícia. Necessàriament ens cal retrobar el debat dels anys de la Catalunya republicana i de revifar els actuals que s'iniciaren en el moment de la transició cap a la democràcia. I en aquesta línia, si es vol ésser coherent, cal recuperar el concepte de comarca com a fet essencial i bàsic en qualsevol proposta de divisió territorial que vulgui incorporar la realitat del seu propi país.

De fet si donem una ullada a la història de les diverses divisions que ha tingut Catalunya des de les organitzacions en tribus de l'època pre-romana, hi ha un seguit d'esgraons (Conventi Juridic romà; els Comtats; les Vegueries; els Corregiments) que ens condueixen a la província contemporània. Totes aquestes divisions administratives, ja siguin pròpies com imposades, no han estat res més que un instrument del poder polític fet d'esquena a la realitat de la vida dels homes que han viscut a Catalunya.

Fou en el període 1931-36 quan s'inicià una de les millors tasques de racionalitat que varen conduir, el 1936, a la Divisió Territorial de Catalunya que s'ha de tenir com a punt de partida per a qualsevol proposta de nova organització del territori.

L'esquema d'aquell treball es basava en el reconeixement de la comarca com a una unitat bàsica contra la divisió centralista i artificial de la Província. El mateix Pau Vila, ànima d'aquella proposta, donava a conèixer en un article a «La Publicitat», el 10 de maig de 1933, una recopilació que palesava la llarga tradició catalana a favor de la comarca. Des del primer grup dels «setcentistes», entre els quals destacava Josep Aparici, fins a l'ampli moviment de naturalistes, excursionistes i diverses entitats cíviques d'ençà de la Renaixença. Mostrava aquella recopilació de Pau Vila l'existència, des del segle XVII, d'un total de vint-i-vuit nomenclatures de divisió de Catalunya en comarques.

Sens dubte la comarca era sinònim de catalanisme que s'o-

posava a la Província, al centralisme. Retornant de nou a un article de Pau Vila, publicat en el Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, expressava prou bé aquest sentiment: «*La unitat de Catalunya conscientment o subconscientment s'ha mantingut en tot temps arrelada a l'esperit del poble. La divisió provincial produí una ferida que amb el desvetllament de la sensibilitat política s'ha fet viva; per això avui, restablerta la unitat catalana, hom no vol veure ni rastre d'aquell repartiment en la futura reorganització administrativa.*»

L'octubre de 1931 s'iniciaven els treballs de la ponència que concloueren després d'una laboriosa feina de la Divisió Territorial de Catalunya aprovada pel Govern de la Generalitat el 27 d'agost de 1936 sota la Presidència de Lluís Companys i signat pel conseller d'Economia i Serveis Públics Josep Tarradellas.

Es tractava de la divisió de Catalunya en 9 regions i 38 comarques, el mapa de la qual ens és prou conegut i serveix encara de model de referència. Fins i tot aquesta divisió es fa servir com a element base per explicar els trets fonamentals del territori de Catalunya i a voltes per donar a conèixer la realitat comarcal.

Malgrat tot, s'ha d'extremar i no caure en errors al magnificar la divisió de 1936. Per això és bo de rellegir el text del mateix Pau Vila que va obrir l'Assemblea de la Seu d'Urgell amb l'Àmbit 8è del Congrés de Cultura Catalana el novembre de 1976, quan ell mateix matisa i separa el concepte de comarca del de divisió territorial. A més a més, la nostra perspectiva dels anys vuitanta ens permet revisar i puntualitzar alguns aspectes d'aquella divisió de 1936. En aquest sentit és bo reflexionar sobre alguns temes:

1er.— Alguns dels criteris de la ponència de la Generalitat republicana avui no són vàlids per la lògica evolució del temps. Concretament el de la conveniència que des de cada poble d'una demarcació es pogués anar i tornar en un dia del cap de comarca. L'evolució dels transports d'ençà aquella formulació és sens dubte un condicionament del tot diferent en els nostres dies.

2on.— L'evolució del coneixement i mobilitat interna de la població a Catalunya en els últims cinquanta anys no ha fet

més que accentuar exageradament la concentració de la població en la conurbació de Barcelona i el despoblament de les terres de muntanya. Aquest moviment intern va en contra d'una possible homogeneïtzació del territori envers la seva població. No és d'estranyar que, el llavors alcalde de Barcelona, Narcís Serra, formulés públicament la proposta de constituir la Regió I a l'entorn de l'actual Corporació Metropolitana.

3er.— L'excel·lent treball de Lluís Casassas i Joaquim Clusa «L'organització territorial de Catalunya» assenyalava catorze petites unitats que, malgrat tot, continuen mantenint una vida col·lectiva pròpia i que no encaixen encara avui amb la divisió de 1936. Entre elles, i com a un exemple pròxim, cal indicar l'entorn de Banyoles, la qual i d'una manera permanent reclama una comarca pròpia.

De fet, revisar la Divisió de 1936 planteja tornar a reviuir allò que esmentava Eduard Fontserè a «Elements de Geografia» a dos anys justos de l'aprovació de la Divisió Territorial de Catalunya: el doble sistema comarcal. És a dir la comarca natural i la comarca administrativa.

I en el cas nostre, l'Empordà, també hi ha alguns aspectes sobre els quals hi ha un cert dubte i que no varen ésser resolts a 1936. De fer Pierre Vilar mostrava —i potser sorprèn alguns—, en el seu volum del medi natural de «Catalunya dins l'Espanya Moderna», els problemes que té la delimitació de Catalunya des de l'òptica geogràfica, lingüística i administrativa. Amb una certa analogia, l'Empordà té alguns punts que no són prou clars en la seva delimitació i, també, en la seva nomenclatura. I ara se-

ria bo un debat intern a la comarca per reflexionar públicament sobre aquests petits interrogants, a fi d'arribar a trobar una síntesi absoluta entre comarca natural i divisió administrativa. Quins són aquests aspectes?:

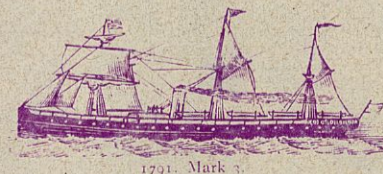
1er.— Si bé el Massís del Montgrí és un límit inqüestionable, hi ha dubtes per delimitar la zona que el geògraf Carandell anomenà «mesoempordà», és a dir la zona de delimitació entre el Baix i l'Alt Empordà. Concretament, els pobles d'Albons i Belcaire estan en aquesta zona de dubte.

2on.— Els límits amb la Garrotxa tenen uns punts, també, dubtosos: El Bassegoda (que la divisió de 1936 l'incorporava a la Garrotxa); Maià i Dosquers; i Crespià (que per la divisió dels partits Judicials, s'incorpora a Figueres, quan en realitat està en l'ambivalència de Figueres-Banyoles).

3er.— Tota l'extensa zona de petits turons de Vilademuls que reparteix la seva influència cap a tres direccions: Banyoles (Òrfans); Girona (St. Marçal); i Bàscara (Vilademuls, Terradellas, Galliners, Parets d'Empordà).

Finalment seria bo debatre les nomenclatures de les dues comarques, l'Alt i Baix, i acceptar que sovint quan es parla de l'Empordà, hom fa referència exclusivament de l'Alt Empordà. A part de nomenclatures històriques (Damunt-Davall o Jussà-Sobirà) queda una proposta feta pel literat Josep Pla d'anomenar Empordà a l'Alt Empordà i Empordanet al Baix Empordà que porta un fort contingut de realisme i que expressa les diferències òbvies que hi ha entre els dues comarques.

Alfons Romero

LLIBRERIA - PAPERERIA

masdevall

RAMBLA, 18
VILAFANT, 1

TELEFON 50 02 27

FIGUERES

Lleis i territori

La complexitat de les societats modernes fa que un dels aspectes que més transcendència legislativa presenta sigui justament el que afecta l'ordenació del seu territori. Més enllà o més endins de la curiositat cartogràfica, la divisió territorial expressa tota una teoria del poder i condiciona intensament el desenvolupament de pobles i ciutats, de les comunicacions i de tots els sectors econòmics, és a dir, afecta plenament l'interès de la col·lectivitat com a tal i dels individus que la conformen, més afectats que no sembla en la seva vida quotidiana per una o altra ordenació.

Aquesta necessitat d'ordenació, universalment reconeguda, no pot de cap manera encomanar-se al joc caòtic d'interessos particulars que —tal com ens demostra un ràpid cop d'ull a la situació present— acaben deformant un país per la còmoda via del fet consumat; ni tampoc, és clar, a la inèrcia administrativa de motlle centralitzador que patim fins ara. Òbviament, doncs, la voluntat de l'interès col·lectiu que s'expressa en les lleis debatudes al Parlament ha de produir un text que reflecteixi netament allò que més convé al conjunt de Catalunya per a créixer harmònicament i per a autogovernar-se amb el màxim d'eficàcia i democratització interna. És lamentable que la primera legislatura del nostre autogovern hagi vist escolar-se els quatre anys sense conèixer una iniciativa del Consell Executiu per a la divisió territorial de Catalunya; en la campanya electoral prèvia a l'actual legislatura i en els principals debats polítics del nou Parlament ha estat un objectiu reiteradament expressat com a necessari per part de totes les forces polí-

tiques, que responsablement sembla que coincideixen a desitjar un consens sobre la futura llei, atesa justament la seva transcendència per al futur del país i per a la consolidació interna del poder institucional autònom.

La tasca, sortosament, no s'haurà de fer partint de zero: Catalunya pot construir el seu treball sobre la base real d'una divisió territorial elaborada molt responsablement pel Parlament entre els anys 1932-36. La brutalitat de la guerra i la posterior dictadura n'impediren no l'aplicació, però sí la consolidació pràctica; amb tot, la memòria del poble encara avui s'identifica amb gran part del resultat d'aquell treball. Sembla clar, però, que la reproducció mimètica d'aquella divisió territorial seria una imprudència perquè, ens agradi poc o molt, Catalunya ha viscut en cinquanta anys una fonda transformació de molts dels elements essencials en una ordenació territorial: creixements intensos de població en unes zones, despoblació i desindustrialització en d'altres, viatges més freqüents i ràpids, noves vies de comunicació, degradació d'unes altres, canvis profunds de l'estructura productiva i comercial, etcètera. Serà bo, sense dubte, que aquella experiència s'aprofiti, sobretot en allò que tingué de distintiu, primer: la seva voluntat de racionalitat, que ara implicaria, també pels seus propis impulsors si en tinguessin l'ocasió, la revisió de criteris i la modificació de resultats per necessitat d'adaptar-se intel·ligentment a les noves circumstàncies: en poques lleis, òbviament, les «circumstàn-

cies» són tan determinants com en aquesta, per la qual cosa podem dir que ha d'ésser bo partir amb racionalitat d'aquell treball, però no pas deturar-s'hi amb encantament.

El legislador, que tindrà un fonament d'història pròxima per al seu treball, tindrà també unes eines noves a la mà, lleis de lleis que orienten i donen base política i jurídica a la futura llei d'ordenació territorial de Catalunya: la Constitució del 78 i l'Estatut del 79. Dels articles 137, 141 i 148 de la Constitució es dedueix en síntesi l'autonomia dels diversos ens territorials per a la gestió del seus interessos, la competència de les Comunitats Autònomes per a l'ordenació del seu territori, la pervivència de la província com a entitat local i divisió territorial per al compliment dels fins de l'Estat i la possibilitat de crear agrupacions de municipis diferents a la província. L'article 5 de l'Estatut de Catalunya comanda la Generalitat per a organitzar-se en municipis i comarques, amb la possibilitat de crear demarcacions supracomarcales, metropolitanes i altres, tot garantint l'autonomia de totes les entitats territorials, sense perjudici d'allò previst als articles esmentats de la Constitució. El terreny de joc és ampli, però compta amb la coneguda limitació «provincial» que, segons algunes opinions, pot adaptar-se i modificar-se suficientment fins arribar a coexistir sense entrebancs amb la pròpia divisió territorial.

Dels textos legislatius que actualment es debaten a les cambres parlamentàries estatals destaca com a molt vinculada amb la futura llei catalana

el projecte de llei reguladora de les bases del règim local. El projecte, que ja és al Senat, ha perfeccionat el seu text al Congrés amb aportacions negociades entre Roca, del partit que des del Govern català hauria de promoure la iniciativa de la nostra llei, i els socialistes catalans Antich, ponent de la llei, i Martín Toval, secretari general del grup socialista; amb la iniciativa i el vot de la majoria socialista s'han consolidat unes perspectives positives per a Catalunya quan hagi d'afrontar el repte d'ordenar-se territorialment i administrativament. Els aspectes remarcables serien els següents:

Es reconeix explícitament, a l'article 3, la condició d'entitat local de les comarques o altres entitats que agrupin diversos municipis: això, òbviament, permet que la comarca i eventualment la vegueria assoleixi també per a la legislació estatal una entitat jurídic-política substantiva, més enllà de la pura demarcació descriptiva d'estricta valor geogràfic.

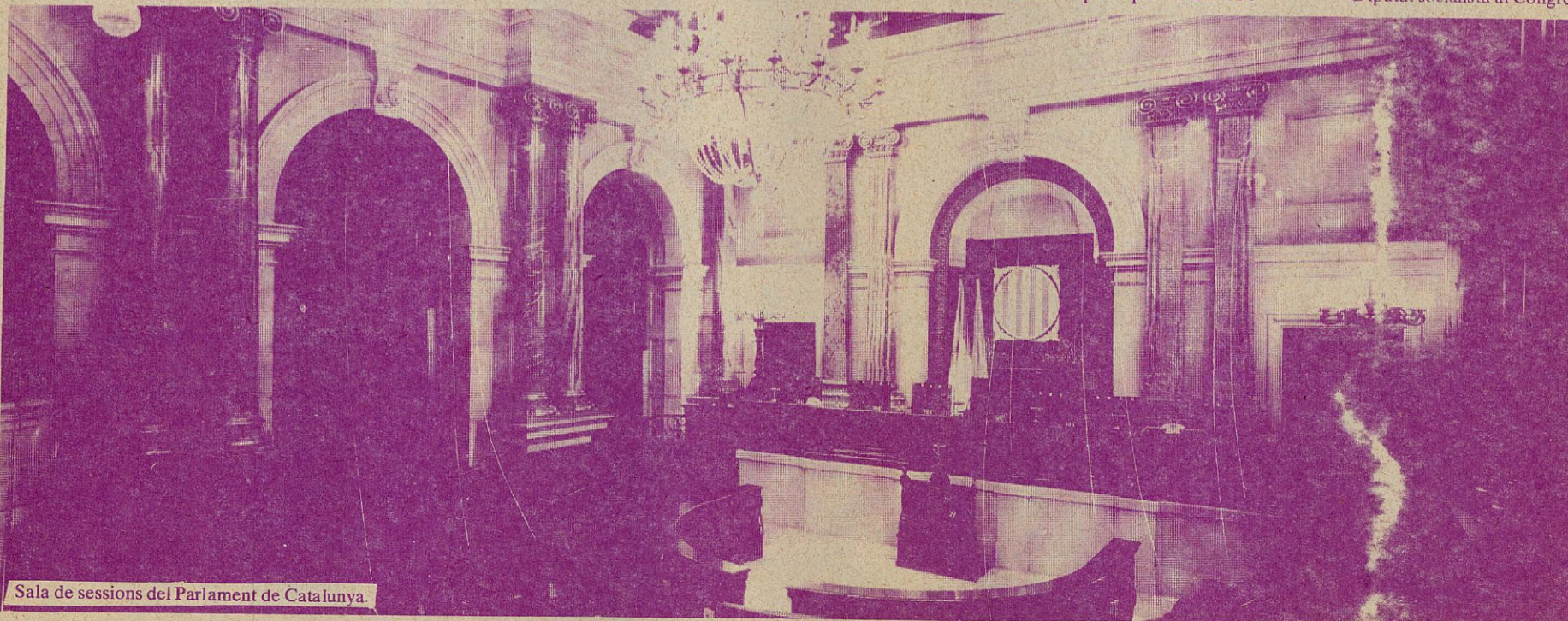
On podríem trobar més limitacions, en el tractament de la província per imperatiu constitucional, al títol III, s'obre una possibilitat interessant de transformació i d'adaptació als interessos nacionals de Catalunya en refermar una previsió constitucional a l'article 31, segons el qual el govern i l'administració autònoma de la província correspon a la Diputació o «altres corporacions de caràcter representatiu»: resta oberta així la possibilitat de replantejar la naturalesa i l'existència mateixa de les Diputacions.

L'article 42, que preveu la creació de comarques com a ens locals per part de les

CCAA amb competència, estableix un sistema d'impediment de creació del nou ens local basat en una negativa expressa d'un nombre determinat de municipis i habitants; això, que té un sentit on no s'ha viscut el fet comarcal ni s'hagi legislat mai sobre el tema, queda obviat per a Catalunya gràcies a la Disposició Addicional 3ª que reconeix literalment que «la Generalitat de Catalunya, pel fet d'haver tingut aprovada en el passat una organització comarcal i tenir prevista en el seu Estatut una organització comarcal de caràcter general, podrà, mitjançant una llei aprovada per majoria absoluta en la seva Assemblea legislativa, acordar la constitució de la comarca o comarques que restin per a fer extensiva aquesta organització a tot l'àmbit territorial».

El nostre Parlament, doncs, tot establint un pont amb pilastres d'experiència i de racionalitat entre el passat i el futur, és en condicions d'oferir al poble de Catalunya una de les bases del seu progrés social i polític: social, per la millora notable en la prestació de serveis i en el creixement equilibrat de tota la diversitat de béns del nostre interès que pot comportar una bona organització territorial; i polític, perquè poden incrementar-se els graus de participació democràtica i els graus d'autonomia interna i de descentralització de la l'Administració catalana. Cal que el nostre Govern prengui ben aviat la iniciativa i cal també que tots els grups parlamentaris cerquin amb tenacitat l'acord sobre una de les claus del nostre futur: l'ordenació territorial de Catalunya.

Joan Manuel del Pozo
Diputat socialista al Congrés

Sala de sessions del Parlament de Catalunya.

Variacions sobre el piano romàntic

Sovint trobem, en la història de la música, que el seu curs deixa de ser confiat a una evolució i al sol protagonisme dels compositors per a resultar polaritzat per l'aparició d'un gènere o d'una forma. Aquests poden ser els exemples de la *Camerata Fiorentina*, del coral luterà, de la fuga, del concert barroc, de la simfonia o del mateix fet dodecafònic. És clar que, comptat i debatut, tots ells assoliran el desenvolupament i el realçament per l'obra d'uns compositors genials, però no és menys cert que seran períodes que es manifesten amb una singular identitat històrica, amb una personalitat significativa pel damunt de les creacions individuals. Aquest serà també el fenomen del piano romàntic, que destacarà sobretot pel fet de referir-se a un procés de base instrumental.

Un fenomen d'aquesta mena serà axactament el del piano romàntic, i es mostrarà amb certs matissos propis. Per una banda, aquest instrument se'ns mostrarà una vegada més com el resultat dels requeriments dels compositors que viuen els anys crucials de la fi del període clàssic i dels inicis del romanticisme. Seran ja els anys de Beethoven, definitivament arrelat al *piano-forte*. Seran temps d'intensa experimentació i d'estret contacte amb els primers grans constructors-innovadors com Streicher, a Viena, o Broadwood, a Londres, als quals el compositor reclama sense parar noves possibilitats de sonoritat i de color. No hem assolit evidentment, encara, l'esclat dels grans instruments dels nostres dies però el *piano-forte* està ja amatent al servei de l'expressió romàntica, i aquesta se'n servirà d'antuvi, i l'adoptarà com el mitjà més idoni per a representar-la. Hi haurà, és clar, l'òpera i el *lied*, però en aquest darrer fenomen, característic dels temps romàntics, el piano hi representarà igualment un paper molt significatiu i decisiu, absolutament imbricat amb el propi procés instrumental que estem comentant. És a dir, el període romàntic serà, segurament i abans que tota altra cosa, el de l'esclat del piano com a objecte d'especulació estètica, i també com a mitjà d'experimentació i progrés per a la tècnica musical sencera.

Si estudiem els successius retrats de Beethoven, fins i tot els dels darrers anys de Mozart, observarem la gran transformació humana i sociològica que

Franz Liszt al piano vist per Josef Danhauser.

transparenten. Desapareixen els atributs de la servitud cortesana, i amb ells totes les altres dependències que han fet de la música del segle XVII un producte tan perfecte com també vedat a la lliure expressió de la individualitat del compositor. A aquest, no li era permès de ser un «poeta de la música», per la raó que l'art dels sons no figurava entre el repertori de les manifestacions estètiques substancials. Fins entrar el segle XIX, l'especulació filosòfica no facilitarà aquest protagonisme del compositor, àdhuc el reconeixement de la preeminència de la música en la jerarquia de les arts. És un procés en el qual s'entrecreen tant el fenomen sociològic esmentat com la definició mateixa de la música —expressió d'un absolut misteriós—. La música serà, de cop, la més exquisida manifestació possible de la natura i de la poesia, l'«acústica de l'ànima» de Novalis. Els sons poden ser el vehicle més idoni per a pensar i expressar-se, tal com la paraula serà apta per a la plasmació de sons i ritmes.

És una fonda transformació de l'actitud del compositor, al qual deixen de servir, tot de sobte, les formes i les formacions instrumentals del passat més immediat. No debades Beethoven ha observat la inutilitat del *minuet* en la simfonia, i

s'ha vist obligat a transformar-lo en el *scherzo*, vital i fecund en el curs del qual poden passar totes les peripècies sonores i humanes més inimaginables.

Aquest programa trobarà precisament en el piano el seu vehicle més ideal. De primer, serà la facilitat extraordinària de disposar en la intimitat de la pròpia llar d'un instrument de gran capacitat polifònica i de tots els matissos de dinàmica que els veils clavecins no podien donar, després d'enutjoses i constants treballs d'afinació i reparació de llur delicat mecanisme. A cotinació, vingueren les successives conquestes sonores, trèmols, efectes de percussions, cantineles sostingudes, legatos, pedals, de les quals tant ens parla tota la primera part de la producció pianística de Beethoven. Torna llavors a sorgir el component sociològic, que ens portarà al saló de totes les residències, no ja necessàriament aristocràtiques, on aviat figurarà el piano al qual les joves hauran de dedicar part de la seva atenció, bestreta a les tradicionals *labors*.

Això comportarà, sempre encara el mateix pla sociològic, en la implantació d'un gènere característic de peces de saló, de paràfrasis sobre temes de l'òpera de moda, de variacions i, com a màxima exigèn-

cia del moment, de formes més específiques, com el *nocturn*. La institució del concert públic pot dir-se que és encara a les berceoles, i bona part de les execucions dels pianistes de primera hora, les primeres fetes en un pla d'exhibició virtuosística, seguien una línia semblant de repertori d'entreteniment.

En un cert sentit, han apuntat ja dues direccions característiques del piano romàntic —que, com aviat veurem, no l'esgoten en tota la seva essència—: la del *nocturn* i la del virtuosisme. Fàcilment haurà endevinat el lector que podrien personalitzar-se en altres tantes figures, com les de Chopin i Liszt, respectivament. (Una tercera figura seria la de Schumann, de la qual tractarem més endavant). És clar que també, i una vegada més, cal fer esment d'antuvi que aquesta mena d'atribucions poden fer-se únicament pel que fa a uns aspectes parcials i destacats d'aquests compositors, com de tots els altres. De fet, l'escriptura chopiniana és precisament d'un notori grau de virtuosisme instrumental, així com la de Liszt, sortosament, va molt més enllà dels que podrien ser els seus tòpics trinats i cascades sonores. Sovint cal, no obstant, fer aquesta mena d'abstraccions provisio-

nals a títol de ràpida il·lustració.

Aquesta tendència poètica de tot el piano romàntic obliga sempre a recordar l'inventor genial del *nocturn*, l'irlandès John Field (1782-1837) d'indiscutible influència directa sobre Chopin. Aquí, el *nocturn* no mostra en absolut cap relació amb la *Nachtmusik* mozartiana i sí, en canvi, amb el *Clar de lluna* beethovenià, és a dir amb el trencament de la forma closa tradicional, i amb la música feta amb el criteri de la *Quasi fantasia*. És la divagació melismàtica sobre el pur encís sonor amb subtils detalls d'innovació tècnica, com, per exemple, la tendència a la superposició de ritmes binaris i ternaris.

Chopin es fa hereu i representant d'aquesta nova concepció sonora que descansa en un lirisme inèdit introvertit. Un lirisme que ja no podem imaginar sense la presència d'un piano confident. Una música poètica que, per altra banda, rarament farà aquí esment de rerafons literaris. Amb això, Chopin enllaçarà secretament amb Mozart. Fora d'alguna referència explícita en alguna *Balada*, la més refinada de les expressions del piano romàntic restarà al marge de continguts conceptuals expressos, i sí com un repertori de construccions abstractes. Fins i tot les referències folklòriques de la seva estimada Polònia romanen limitades a certs títols específics o bé impregnen anònimament de primors rítmics i de certs colors modals. *Nocturns* per a ser tocats a la llum de les espelmes en refinats salons parisencs, donant fe, sobretot, d'una nova cultura urbana. Cançons i romances, totes elles «sense paraules», que entona el pianista tot sol i acompanya al mateix temps. Preludis lírics també en essència, però en les quals la forma, sempre absolutament equilibrada i coherent, sorgeix espontàniament del mateix material temàtic, sovint reduït a un sol compàs o a un motiu de quatre sons. L'enllaç dels preludis chopinians no segueix tampoc un pla tonal clàssic, com els de Bach, sinó altres regles d'afinitat de contrast anímics.

Tot això comporta un art plasmant de forma immediata davant de l'instrument. La conseqüència, en el cas de Chopin, com sempre que la música sorgeix per la via experimental, serà l'ardidesa harmònica, però bé que aquí sembli sovint amagada per una aparent simplicitat. Harmonies a les quals mai

ningú no podrà corregir ni una sola nota sense fer trontollar tot l'edifici sonor. Estudis que representaran aquella faceta revolucionària i virtuosística que també Chopin va representar, tot fent avançar en pocs anys un pas de gegant tota la tècnica musical i instrumental.

Però ens cal parlar d'una altra dimensió d'aquest piano romàntic, que serà la que enllaçarà directament amb l'altra concepció que arrenca de les grans sonates de Beethoven i dels seus *Concerts núms. 3 i 4*, sobretot el darrer. Estem en presència d'una nova dialèctica, capaç de parlar en un llenguatge propi i, si arriba el cas, d'enfrontar-se a l'orquestra, dialogar-hi en igualtat de rang i oferir solucions pròpies. Schubert serà el magnífic pont per arribar a Schumann, que haurà de lluitar amb la proximitat de Beethoven. Gairebé inexplicablement, sortirà triomfador de la confrontació. Cal dir només, com a possible explicació, que les circumstàncies político-socials han canviat profundament a Viena, i que tot hi és a punt per a poder experimentar un nou sentit de l'intimisme tràgic, curiosament aliat amb un altre aspecte populista que tampoc no deixarà el romanticisme fins a Mahler. És evident que el Schubert de les sonates per a piano, de la música de cambra i sobretot del simfonisme, mostra unes dimensions estètiques diferents de les del *lied* però, en darrer terme, ens caldrà tornar sempre a aquesta fantàstica capacitat per a trobar, sense el menor dubte i el menor esforç, la melodia més adient i perfecta per a un determinat text, o bé, dit d'una altra forma, d'un determinat estat anímic. No podrem apartar-nos gaire d'aquest punt de vista si volem comprendre la música pianística de Schubert i, amb ella, la de tot el període romàntic. Tres són els fronts en que actua, com hem apuntat.

Primer, el fet líric, ensem dramàtic i lluminós, que es tradueix tot seguit en una subtilesa harmònica que semblarà senzilla però que, aviat, causarà l'admiració dels entesos, entre ells, del propi Wagner. Això val per a les formes petites. Però a la gran forma sonata, en la qual

Schubert també excel·lirà, malgrat Beethoven (com també en la simfonia), el piano romàntic exigia una nova concepció de la forma. Hi ha, en efecte, un aprofundiment del contrast dramàtic i un procés de complexitat total que permetrà la sustentació de tot l'edifici estructural. Finalment, hi ha el fet populista, la font i el destinatari del seu art que, com en el cas de l'esmentat Mahler, serà la darrera justificació de la «divina longitud» que també s'inicia en Schubert. Beethoven adreça la seva *Novena* a tota la humanitat, però acabarà reclòs en la torre de vori dels seus darrers quartets. Schubert serà en tot instant, i en totes les seves innumbrables peces, un compositor al poble, *Valsos*, *Ländler*, *marxes*, *impromptus* i *variacions* són obres fetes per a ser interpretades en un estudi del raval vienès; entre una colla d'amics, tot bevent vi verd. És, doncs, en aquest sentit que el piano schubertià acabarà essent el més remot antecedent del naturalisme retòric de Mahler.

No obstant, Schubert té una contribució característica en un altre món de rerafons literari. No es tracta ja, aquí, del *lied* aïllat ni dels seus grans cicles, sinó d'una producció pianística per excel·lència, la *Fantasia-Wanderer*. És una obra de signe poemàtic que degué influir notablement, com a producció de pont envers Schumann, per la seva originalitat de la forma.

El cas de Schumann és també singular en la història de la música: concretament, per la innovació radical que exerceix en el camp de la forma i l'estructura musicals. Hi ha dos aspectes a tenir en compte, de transcendència desigual, que no sempre estan d'acord amb la seva manifestació més aparent. Un és espectacular i fàcilment copsable, és a dir, el que descansa en l'element literari. Es tracta, en el suggeriment dels carnivals, de les peces de caràcter, de l'esbós del programa característic del romanticisme. La música romàntica, per obra del piano, no és ja solament capaç de representar o subratllar esdeveniments i escenaris, sinó que es permet el luxe de pintar caràcters i personalitats. Tal com dèiem al començament d'aquest comentari, la música s'eleva inesperadament al cim de

l'edifici de les belles arts, i comprèn una sèrie de nous continguts. Però, com que Schumann és el primer compositor romàntic que mostra ensem una clara vocació literària, li serà confiada la gran revolució íntima d'ordre estètic, menys visible i divulgada, però de major transcendència. És cert que el repetit rerafons literari i conceptual permet l'alliberament formal; però no ens enganyem tampoc al respecte. Una cosa és alliberament formal —com podrà passar uns anys després amb el de la tonalitat— i l'altra és la substitució del buit que deixa aquesta actual mancança. Seria equivocat de pensar que tot l'edifici monumental de la forma clàssica pot restar simplement substituït per unes quantes referències programàtiques, literàries o psicològiques. Tampoc no n'hi ha prou amb les referències crítiques dels «Partidaris de David» i, a l'antinòmia, de Florestan i Eusebius. En tot cas, això només vol dir que Schumann és conscient de la presència d'un problema d'urgent solució. I aquesta solució la troba, genial, des del seu primer opus, seguint influències a les quals no és aliè, com dèiem, el propi Schubert.

Aquest precís instant serà potser el més important en tota l'evolució del piano romàntic, considerat en ell mateix, i respecte a la seva projecció envers la música de l'esdevenidor. De fet és ja el descobriment d'un sistema tot nou d'ordenació dels sons que comprèn, en una sola fórmula, el tractament del contrapunt tradicional i l'estructura del sistema tonal major-menor. Minúsculs motius que són portadors de caràcters simbòlics seran suficients per a realitzar un nou marc dialèctic. El material harmònic, melòdic i rítmic apareixerà des d'ara profundament imbricat en estructures que no són ni fugals ni d'estricta balanç tonal o moduladori. Cada cèl·lula en desenvolupa d'altres que sovint apareixen en forma de les famoses «veus intermèdies» del compositor. Un tractament semblant, alliberador, es comprèn que assoleixi una projecció més transcendent que la d'un Chopin. Aquest allibera evidentment el fet del melisme i de la pura sonoritat, portant

sens dubte la música fins a Debussy, qui sap si fins a Messiaen o, fins i tot, fins a Boulez. Per la banda de Schumann —amb la presència insubstituïble de Liszt, com veurem tot seguit— s'obrirà el llarg procés cap a la darrera formulació serial de la música. Schumann és, sens dubte, el primer compositor «modern», en un cert sentit del terme.

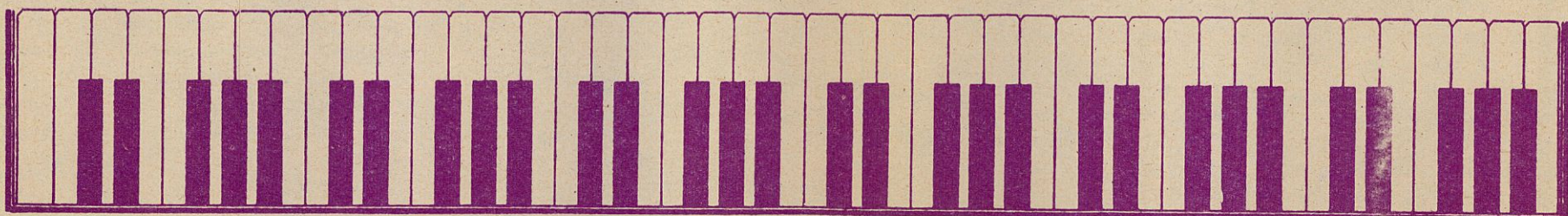
Un interludi ens ha de portar necessàriament a Mendelssohn, perquè és un compositor d'un rang semblant al precedent. Quin dubte hi ha d'això, en el fet genial del descobriment que fa de la «cançó sense paraules»! També, al marge de tot suggeriment literari, haurem de destacar la importància d'un inèdit tractament valoratiu de petits motius per mitjà de la tècnica pianística. És un gènere nou, al qual més aviat fan nosa les paraules per a assolir una identitat de significació. És un desenvolupament subtil, que no contraposa seccions contrastants, sinó successivament desenvolupades. I no obstant, aquesta manca de paraules acaba per a realitzar-se en la creació d'ambients d'una qualitat poètica inqüestionable. És, sens dubte, el compositor sobre el qual, com Brahms, hi ha encara molt a dir.

Però el gran cicle del piano romàntic genuí no resta clos sense la presència de Liszt. Pianista per excel·lència, està saturat de les més diverses connotacions que fàcilment en desdibuixen la seva dimensió autèntica. És una personalitat complexa i esclatant com molt poques en tota la història de la música. Novament, és el músic integral en tots els sentits, saturat d'impregnacions literàries. Poter és el músic més característicament romàntic de tots. Aviat se separa del camí de Chopin, que inicialment havia començat a seguir, per anar a la cerca de més amplis auditoris. És l'exercici vitalici del virtuós que, en les seves pròpies creacions, cau en totes les col·laboracions possibles, no solament d'indole poètica sinó també filosòfica. És l'introducció d'ideals místics que trobaran un continuador en Scriabin, i un nacionalista arravatat de la seva pàtria hongaresa, com s'escau a un genuí compositor del segle.

Però ningú no li nega ja avui dia la fantàstica projecció que també assolirà sobre tota la música de l'esdevenidor. Bartók el preferirà, àdhuc en aquest aspecte, al propi Wagner. S'ha dit sempre, amb encert, que com a compositor era l'inventor de la gran producció plasmada «al fresc». Certament, és així, amb les seves constants associacions de referències literàries i temàtiques. Això comporta, pel que respecta al piano romàntic, alguns aspectes molt interessants. En primer terme, la potència constructiva —més que una autèntica densitat estructural— que proporciona una força indiscutible a aquelles produccions «al fresc». En segon lloc, la continuació del règim d'intimitat i de la serenitat que, manta vegada, encara ens fa pensar en Schubert. Però el seu lloc en la història de la música, que li serà discutit, és el que es guanya com a experimentador. L'exercici quotidià del piano per un creador, el disposa a tota mena de troballes; moltes d'elles d'una audàcia evident. Quan s'enfronta a la necessitat de compondre una sonata com la en Si bemoll, és arribada l'hora de la veritat, i descobreix amb ella el desenvolupament monotemàtic i cíclic que es farà sentir en César Franck i en tota la música contemporània. Consta la gran gravitació que va exercir sobre el propi Wagner, en aquest i molts aspectes. I tot plegat, com a conseqüència, una vegada més, d'aquest piano que encarnarà el sentit progressista del segle.

En la gran aventura de la música contemporània, constatem que el piano romàntic i la seva evolució hi tenen un paper molt important. Pot semblar que s'esgotin en un instant determinat, amb l'escola russa, amb el darrer romanticisme francès fins als impressionistes, en benefici de l'esclat del simfonisme nacionalista; però el nucli veritable de tot el progrés de l'essència pròpia de la música passa segurament per l'explosió del piano romàntic. La transformació operada va ser transcendental, i d'un classicisme consumat passarem, sense solució de continuïtat, als temps moderns.

J. Casanovas

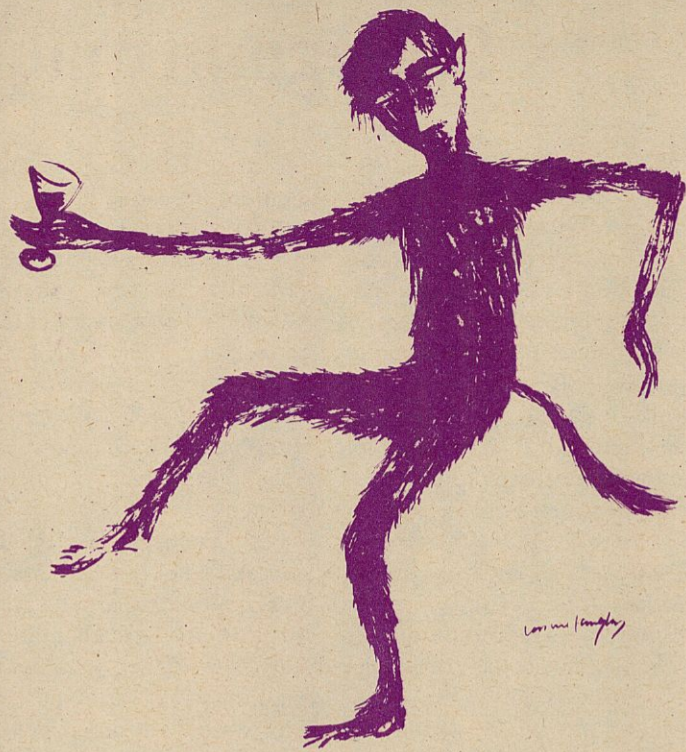
Arnau: l'enyor de Dionís

Al Comte Arnau i a d'altres personatges del nostre llegendari, se'ls ha qualificat sovint de *dionisiacs*, perquè encarnaven amb el seu orgull exacerbant i el seu individualisme egocèntric una terrenalitat primària a la recerca sempre renovada de l'acompliment del propi desig. És clar que les diferents versions i els moments en què han estat realitzades han conferit a aquests personatges implicacions culturals molt diverses, però la majoria de les interpretacions —sobretot aquelles que tenen com a base més pròxima les versions dels modernistes— han insistit sobre la força apol·línica d'aquests personatges, pensant en la seva càrrega de sensualitat desbordada.

A primera vista, un ús lax de l'adjectiu «dionisiac» no deuria tenir gaire importància, però crec que no fóra ininteressant de precisar-ne el significat antropològic per tal d'extreure'n, potser, conseqüències per a una lectura no errada de la nostra mitologia i, alhora, de la nostra cultura.

Els vells grecs no només havien construït al voltant de la figura de Dionís un mite d'una gran força plàstica i representativa, sinó que vivien aquest mite en el qual es projectaven. La festa dionisiaca no és sinó la representació d'una antropologia, on l'home —el propi subjecte— no està «penjat» de res, perquè és el centre de tot: no té cap finalitat en aquesta terra sinó la recerca del propi plaer, única direcció de la vida. Era aquell un antropomorfisme sense intel·lecte. Per això Dionís simbolitza la força creadora del plaer immediat i durable, la mirada cap a la vida instintiva, la llibertat i la satisfacció.

Des de Sòcrates, i més encara des de Plató, té lloc ja dins la cultura grega un canvi radical d'enfoc. Nietzsche i Freud, de diferents maneres, s'havien adonat que el corrent més significatiu de la filosofia clàssica havia passat del descobriment de la raó al monopoli d'aquesta: no només se li acorda la supremacia, sinó que se'n fa, només de la raó, allò propi de l'home. Entrem en el domini totalitari de la raó, prèviament deslligada de la corporeïtat, transformada en esperit, en ànima, i aquesta ànima comença a treballar en el buit, ja no tan sols al marge del cos, sinó contra el

Il·lustració de Carme Sanglas

propri cos. És cert que aquesta espiritualització no triomfa encara majoritàriament en la societat grega, però amb l'expansió del cristianisme, l'Occident es contamina de les pràctiques repressives que ja a l'Orient havien aconseguit d'asservir l'ésser humà.

Amb el triomf de les religions absolutes neix una pretensió que arriba a ser obsessiva: la repressió del cos, entès com el domini de la no-raó, la seva negació. Què es pretén?: la destrucció del subjecte, d'aquest subjecte *desitjat*, en perpètua recerca del propi plaer. I això és estrictament necessari, perquè destruint —o almenys reprimint i sublimant— l'individu humà, aquest està en disposició d'acceptar uns «lligams» amb forces o categories cosmològiques exteriors a ell: de la magnificació de la raó s'ha passat a la metafísica. I aquesta és l'assentament més segur del Poder. Sempre el Poder ha cercat de destruir el subjecte per la via de la renúncia i de la repressió.

Però tornem al nostre Comte Arnau. ¿Era possible, en una societat cristiana com la nostra, l'aparició d'un ésser dionisiac?: certament que no. Per què el dionisiac sorgeix, per què es manifesti, no n'hi ha prou amb l'impuls sensual. Cal, encara, que aquest impuls sigui innocent: l'apol·lini és un humà que té una relació immediata i duradora amb el plaer perquè, per en ell, només hi ha vivència orientada amb tota simplicitat cap al plaer. Ara bé, amb el cristianisme va arribar el pe-

cat, i amb aquest la culpa. En aquestes condicions, l'home ja no és innocent: la seva sensualitat s'ha tenyit de culpa i de repressió. Per això sorgeix un ésser tèrbol i superb, que se sap condemnat alhora que desafia: és el personatge torturat de la nostra mitologia, Arnau, *Gari e tutti quanti*. Aquests personatges, els nostres germans, han perdut la innocència del dionisiac, són rosegats pel plaer culpable, per això han esdevinguts satànics.

Aquí és on volíem arribar: després de la caiguda del dionisiac és una figura satànica, errabunda i desesperada. El vitalisme que manifesten aquests personatges, el seu sensualisme desbordat, la seva superbia arrogant són l'expressió de la lluita de l'home que es resisteix a la seva destrucció com a subjecte en nom de forces exteriors a ell. Per això són figures tràgiques, condemnades a la solitud i a la tenebra. Un país tan esquerp, tan poc construït, tan insegur, ha donat lloc a una societat trencadissa i malfiada. Un cert primitivisme temperamental havia deixat algun cap per lligar entre tanta intoxicació ideològica. El principi del plaer ha pugat per resistir: l'admiració i la por que hem tingut per aquests personatges satànics manifesta l'ambivalència que hem tingut —por i atracció— en situar-nos enfront dels nostres desigs. Com Arnau, tampoc nosaltres no hem pogut ser dionisiacs, no ens hem pogut alliberar de la culpa, no hem pogut ser lliures.

Ricard Serrano

UN XIC DE VENT

Memòria d'un noi d'Espolla

*Ai, campanar d'Espolla!
Si tu en fossis més alt,
veuries l'hereu Coderch
com fa ballar les porqueres
amb la tralla i el fuet
allà al Pla de les Grilleres.*

Aquests versos són el text d'una cançó que em pervingué de la boca de l'arquitecte Josep Anton Coderch de Sentmenat, que no fa pas gaire se n'ha anat d'entre nosaltres. La veritat és que, pel que fa als que havíem tingut el privilegi de gaudir d'alguna manera de la seva amistat, no se n'ha pas anat del tot. El seu record roman entre nosaltres i veig difícil que no hagi de perdurar. Aquesta cançó em sembla que no deu pas ésser massa coneguda. Ell me l'havia cantada a la seva manera més d'una vegada i en recordo la tonada, per bé que amb els meus coneixements escassíssims de solfa em seria pràcticament impossible de transcriure-la. No sabia dir si figura publicada en algun cançoner, però crec que no costa gaire de descobrir-hi el sabor frescal de les peces líriques populars de la nostra terra. Fa de mal dir qui va ser el poeta que la concebé i la confegí, com també fa de mal dir el temps que ha passat des d'aleshores. La cançó forma part del nostre patrimoni popular tradicional.

I el fet que Josep Anton Coderch hagués sabut servir-la, potser com una part de l'herència familiar, és força significatiu. Ell havia nascut a Barcelona, però es sentia fonament, pregonament empordanès i gaudia establint contactes humans amb tot allò que tingué quelcom d'Empordà. I era que sentia les arrels de la seva sang empordanesa, d'aquells seus escendents que, fins feia poques generacions, havien estat presents en la vida del poble d'Espolla, on ell havia volgut tornar a rescatar el solar dels seus passats i ara reposa definitivament.

En presència d'aquesta cançó hom es pregunta quin devia ser aquest hereu Coderch que feia ballar les porqueres amb la tralla i el fuet. Segons i com, l'escena no deixa de tenir una mena de regust entre feudal i decameronià. Tot plegat resta força boirós. Si trasl·ladem, però, l'esperit d'aquesta cançó al context de la nostra època amb uns certs trets connotatius, potser ens adonarem que Josep Anton Coderch de Sentmenat hauria pogut encarnar-hi aquell hereu Coderch. Ell també havia fet ballar metafòriques porqueres en el pla de la vida quotidiana, personal i professional, que ben segur no devia ser tan planer com el Pla de les Grilleres. La seva sensibilitat i la seva franquesa, genuïnament empordaneses, feien que de vegades les seves opinions o manifestacions esclatessin com cops de fuet o cops de tralla, sense que necessàriament haguessin de doldre. Ell era així de clar i rotund.

Ens havíem conegut a Barcelona, que ja és curiós, essent tots dos de l'Empordà, on també ens havíem trobat, per bé que escadusserament. Les nostres trobades, no gaire freqüents, ja que la vida barcelonina no propicia gaire els contactes personals, havien tingut lloc al seu estudi professional del barri de Sant Gervasi i el tema gairebé únic era l'Empordà. Potser era un sistema que empràvem amb les nostres converses per a rescabalar-nos de la distància. Jo recordo la passió que ell hi posava i aquell seu enardiment encomanadís. No m'ha estranyat gens que el lloc per al repòs definitiu escollit per ell fos Espolla. Jo crec que el seu esperit, més que les seves despulles, ha restat molt a prop de nosaltres.

Joan Guillamet

VIDEO CLUB FIGUERES

Sta. Margarida, 5
Tel. 51 14 80

FIGUERES

EL N° 1
EN VHS

IMATGE

i SO

VIDEO • TVC • HIFI

SERVEI TÈCNIC PROPÍ - AMB VIDEOS:
SONY - JUC - HITACHI - MITSUBISHI

C/. Sant Vicenç, 29 Tel. 50 70 60 FIGUERES

VIDEO CLUB LA PLAYA

Monturiol, 4
Tel. 50 36 43

Caamaño, 3
FIGUERES

VIDEO CLUB OLIVA

T.V. -- VIDEO

C/. Pep Ventura, 7

Sistema VHS
i Betamax

Totes les pel·lícules
multinacionals

Tel. 50 98 53

FIGUERES

Electrodomésticos imagen y sonido

RÀDIO - TV - HIFI - VIDEO

Pujada del Castell, 10 Tel. 50 21 03 FIGUERES
C/. Puig-rom, 34 Tel. 25 51 89 ROSES

VIDEO-CLUB FOTOGRAFIA

Rutlla, 1

Tel. 50 18 15

FIGUERES

VIDEO-CLUB

SISTEMA VHS - BETA - 2000

C/. Norfeu, 21-25

ROSES

VIDEO CLUB parc

SISTEMA VHS - BETA - 2000
Venda de «cassettes» de jocs per a
ordinadors personals.

Sistema: Vic-20 - Comodore 64 - Spectrum 48k
Vivendes del Parc, Bloc C Tel. 50 56 87 FIGUERES

Per a l'addicte al vídeo, l'adquisició d'un segon magnetoscopi és quelcom més que un luxe fill del caprici: és una necessitat, un instrument quasi imprescindible per a fer-se amb una videoteca personal i selectiva. Amb un altre aparell les possibilitats s'amplien, i el videoman assoleix amb ell l'estadi adult. Es tracta d'un salt qualitatiu.

La segona màquina

El videofil normal i corrent en té prou amb utilitzar aquesta màquina prodigiosa pel seu consum domèstic i passiu: gravar els programes favorits de televisió i veure pel·lícules manllevades o llogades en el vídeo-club de la cantonada. Pel que sembla, aquests encara són majoria, però ja tenim entre nosaltres una segona fornada de videofils, més evolucionada i activa, més creativa, disposada a treure el suc a l'invent fent còpies, realitzant muntatges o sonoritzant gravacions. Són aquests darrers els que es plantejen la necessitat de comptar amb un segon aparell, car no sempre es troba un bon amic disposat a deixar el seu vídeo per a realitzar aquestes operacions. I aquest nou magnetoscopi haurà de ser complementari del que ja es té: una màquina d'un format diferent, un aparell senzill (si el primer és més sofisticat), un model portatil.

Els caçadors d'imatges de televisió descobreixen aviat que la facilitat de gravació produeix una enutjosa acumulació de cintes, entre les quals —a menys que s'hagi pres la precaució de detallar els continguts— és difícil localit-

zar aquell gol històric, el clip memorable, aquell nu entrevist, les imatges d'una notícia o qualsevol altre element de la particular rebosteria visual que reclami un lloc a la memòria en un moment determinat. La solució està en seleccionar despiadadament el material digne de ser conservat i prescindir de la resta. És el moment de les decisions.

Per connectar dos magnetoscops es necessiten dos cables que uneixin les entrades i sortides dels senyals *audio* i *video*. La sortida *video out* del magnetoscopi principal enllaça amb l'entrada *video input* del secundari. El segon cable connecta la sortida *audio out* amb l'entrada *audio input*. La gravació s'efectua activant simultàniament la tecla *play* del magnetoscopi *mestre* i la *record* de l'aparell *esclau*. Els cables adequats es poden aconseguir en qualsevol botiga especialitzada.

El transvassament d'una cinta a una altra és una tasca tediosa per a la qual calen dos magnetoscops. En l'argot del videofil un és el *mestre* i l'altre l'*esclau*. Disposant dels cables necessaris, la duplicació és un procés senzill, encara que s'han d'observar algunes precaucions

simples. Per exemple, usar com a magnetoscopi *mestre* l'aparell amb el qual s'hagi enregistrat la gravació original. També és recomanable que el magnetoscopi *esclau* sigui de la màxima fiabilitat. I és que el repicat domèstic d'una cinta acostuma a portar aparellat una apreciable pèrdua de qualitat en la imatge i el so. També és preferible que la còpia es faci sobre una cinta verge de bona marca. Una precaució elemental, que sempre dóna bons resultats, és començar per una breu gravació, per tal de comprovar que les connexions i els magnetoscops funcionen adequadament. Mai no està de més revisar el resultat final per tal d'evitar sorpreses.

El muntatge de fragments és una operació delicada, sobretot si es tracta d'aglutinar-los amb una certa netedat. L'habilitat de l'afecionat i la qualitat dels magnetoscops poden reduir al mínim els buits o les distorsions entre els diferents fragments. El resultat final, però, no tindrà mai l'acabat impecable del muntatge electrònic professional, però serà suficient per a engreixar l'orgull (legítim) de l'autor.

F. Gelabert

«Està convençut que un dia o altre esclatarà, i vol registrar-lo per a TV3.»

Il·lustració de Martin Honeysett

Ernesto Fontecilla, o la perplexitat dels límits

Ernesto Fontecilla va néixer a Santiago de Xile el 26 de juliol del 1938; té, doncs, 46 anys i en fa deu que viu a Ventalló, amb la ceramista Tina Gramm i llur fill. És pintor.

Va cursar arquitectura, pintura i gravat a la Universitat de Xile. Del 1963 al 1967 hi va fer de professor. Aquell any es trasllada als EEUU i amplia els seus estudis al Pratt Graphic Center. S'hi està fins al 1973, any que es trasllada a Espanya. Primer va raure a Madrid, després a Barcelona, instal·lant-se tot seguit a Ventalló. Entre Barcelona i Ventalló distribueix la seva vida.

A ciutat es dedica a donar classes a la distingida Escola Eina i, darrerament, també a l'Escola Massana. Ventalló és bàsicament el gresol on elabora els seus pensaments en forma de pintura, escriptura, o simplement de vivències. I entre els dos punts, el trajecte setmanal en tren, és un ritme important del seu cicle.

L'any 1973 exposa per primer cop a l'Estat espanyol, a la Galeria Pecanins, porta per on han entrat a casa nostra tants pintors sud-americans. Al 74 exposa els dibuixos «Variacions sobre un tema de Veermer» a la Galeria Trece del carrer Beethoven, restant lligat a aquesta fins que malfadadament ha tancat les seves portes, les del magnífic espai situat a la Rambla de Catalunya, avui bar Pisolabis. Hi exposà regularment (anys 75, 77, 82); com també ho ha fet a les més importants galeries de l'Estat: Juana Mordó-Madrid, Val i 30-València, Fundació Miró, Eude-Barcelona, Pelaires-Mallorca; i d'Europa: a Brusel·les, París, etc. Per altra part, té obra als museus d'art contemporani més importants: EEUU (Nova York, Filadèlfia), Cuba, Xile i Espanya.

Fontecilla s'ha interessat no gensmenys en dur a terme un seguit d'activitats relacionades amb l'art, que trencaven els clíxés dels gèneres, i hi ha abocat el seu esforç tant com a participant com, a voltes, d'animador-organitzador.

Ernesto Fontecilla

Així, a més de col·laborar en experiències tan interessants con varen ésser les que la temporada passada es van congriar entorn del Marxant Guillemot: «Blauhaus» (disseny de mobles per part d'artistes especialment convocats); «Supermercat» (autoservei d'art seguint tot el ritual dels supermercats a l'ús); o «Retrats de finals del segle XX» (on s'esperonava al client a fer-se retratar amb una col·lecció de retrats fets per setze artistes d'una sola model), també ha estat ell l'impulsor de mogudes insòlites, com va ésser el Festival de Primavera de Ventalló, per la festa petita del 80, amb tota mena d'activitats al carrer; o la convocatòria de «En Col·laboració», duta a terme en el marc de la Galeria Trece a començament de la temporada 82-83.

A part d'aquest festival de Ventalló que esmentàvem, l'activitat de Fontecilla a l'Empordà ha estat assídua. Aquest espai i el pintor han establert, com no podria ésser d'altra manera, un intercanvi, una reci-

procitat. Al setembre del 78 va fer una exposició a la Galeria Massanet, quan aquesta era a l'Escalà; posteriorment fou a la galeria-llibreria Grog on mostrà la seva producció. Per a la parròquia de Ventalló ha realitzat una pintura que representa al patró del poble, Sant Miquel. Actualment està realitzant, sota encàrrec privat, en col·laboració amb la ceramista Gramm, uns plafons ceràmics per a una cuina local; i, també, per a un altre patrocinador la decoració d'una gran sala d'una casa de Ventalló: sis vistes de

sis llogarrets del terme. Malauradament aquesta particular versió/recreació del paisatgisme empordanès, que en els pinzells de Fontecilla adquirirà segur una dimensió nova i aclaridora, no podrà ésser mostrada al públic tal i com en un principi s'havia tingut l'encert de proposar al Museu de l'Empordà: les darreres dissensions entre iniciatives públiques i privades ho impediran, i realment serà una llàstima no poder donar a conèixer públicament aquestes obres.

Fins ara hem parlat dels

afers que envolten Fontecilla, però no de la seva pintura. Parlar d'ella és difícil perquè mirar-la, col·legiblement, imposa silenci.

Silenci per la pròpia naturalesa del llenguatge pictòric, i silenci per la perplexitat que produeixen les seves figures que remetent sempre a una condició extrema. Si aquell home que anava pel carrer amb un fanalet cercant, deia, un home hagués topat amb un mirall, s'hauria parat i hauria adoptat potser una mirada quieta de lluert; semblantment Fontecilla: dins del seu ull, la perplexitat arribada a l'àpex, ja no interroga, pinta, reflectint, com aquell mirall, el que té davant: la sensació de companyia de la pell de les aparences: buidor i tendresa.

La barreja de cultures que coneix, la seva preocupació per observar els esdeveniments presents i passats de la Història de la pintura situen Fontecilla en un laboratori on l'expedient es fa perceptible amb claretat. Només li resta seguir el camí dels fets, camí no determinat per senyals preestablerts ni exògens. I això ha fet des dels llunyans dibuixos de les «Variacions sobre un tema de Veermer» que esmentàvem, fins a les darreres pintures. Paral·lelament, es dona una progressiva immersió en la pintura, que cada cop és més específicament ella, sense caure, però, en la teatralitat de l'artifici en la pinzellada; la pintura està posada amb habilitat dissimulada, el pas difícil executat com qui camina de pla sobre el terra.

Carme Sanglas

papers
empordanesos
Suplement Literari i Cultural

recomana

CARTELS D'ARQUITECTURA REINAXENTISTA (*)

Les esglésies i palaus de Roma o de Florència, les construccions d'Andrea Palladio al Vèneto, els palaus de Venècia, una panoràmica completa dels immobles alineats al llarg del Gran Canal, l'Alfabet Arquitectònic de Johann David Steingruber, les obres dels neoclàssics alemanys inspirades en l'experiència italiana, el bo i millor, en fi, dels dissenys arquitectònics renaixentistes i barrocs amb algun precedent carregat de classicisme són el tema d'aquestes acurades antologies en forma de cartell que reproduïxen impecablement belles il·lustracions d'època sobre blanc immaculat.

Pura harmonia visual en els alçats dels més bells edificis del món que **papers empordanesos** recomana de contemplar tot escoltant una de les suites per a violoncel de J.S. Bach o un *Concerto Grosso* de Vivaldi.

(*) Edició de Lidiarte (Berlin, 1984) i distribuïdes per CL & PPL, podeu trobar-los a *Canaleta* (Morera, 1, Figueres) per 2.500 ptes.

c/. Besalú, 9
FIGUERES
Tel. 50 37 10

GROG
LLIBRERIA

Liquidació d'existències
descompte del 50% per
tancament de llibreria

Messina l'amable: dibuix del natural de Lluís Roura.

Messina la benvolent

A les vuit del matí desembarquem a la rada de Messina. Sorpresa: és —ens ho sembla— una ciutat amable, neta, diligent. De seguida, amb quatre gambades, som al centre. En una cantonada, un home llegeix el diari. El té ben estés, i a la portada hi podem llegir, tot passant: «Triomfo personale di Reagan». És a dir, cap novetat. Ho comentem en veu alta, l'home ens enten, i ens dirigeix una rialleta còmplice. Travessem un ample carrer-avinguda i ens trobem davant d'un bell edifici de planta bizantina amb acabaments romànics. És la presència agradosa de la «Loggia dei catalani». El record dels almogàvers no ens desepararà en tota l'estada a Messina. No puc deixar de pensar que al 1302 —tot plegat només fa sis-cents vuitanta-dos anys—, en aquesta mateixa rada, davant per davant de la costa italiana, exactament davant la punta de la sabata italiana, la Gran Companyia Catalana emprenia el camí per a la conquesta de Grècia. Roger de Flor, Roger... el seu nom em sembla que perdura per aquí, amb una mig gloriosa seguretat... Penso però en la contra-llegenda del roger, el peix patriòtic, el de les quatre barres: Precisament

a Grècia es creia que si se submergia un roger en vi, el qui bevia d'aquell vi —«ruggerato», en podríem dir nosaltres també—, si era home perdia la potència sexual, i si era dona perdia la capacitat de concebre. Per això els grecs consagraren el roger (**triglá**) a la deesa Hècrates, la que presideix les cerimònies funeràries. Als voltants d'Atenes, al paratge conegut com la Triglá, hi acudien a celebrar ritus nocturns les dones ja molt velles, que encara eren verges malgrat els seus desigs...

Degué ser un matí com aquest d'avui: la mateixa llum, aquest ventitjol suau i fortament perfumat de sal, un esperit un pèl més agosarat que el que ens anima avui. Perquè en aquest nostre grup, cadascú tira per allà on li sembla, mala cosa doncs fóra d'anar a plantar la senyera de les quatre barres a Neopàtria!

De seguida som davant la catedral i la seva plaça. Una plaça oberta, proporcionada, alegre. Un venedor ambulat ens ofereix una tirallonga de postals. Un dòlar o dues-cents pessetes. Déu n'hi do, el noi! En comprar-li'n una, llavors obre una bossa i en treu tot de mocadors de coll, banderins, medalles, porta-claus, burros d'ornamentació daurada, diapositives, flors de paper... Algú li

paga dues-cents pessetes per una tira de postals, i llavors el venedor em demana que per cent vuitanta pessetes li dongui un dòlar. S'ha de reconèixer que l'home comprèn que ja n'hi ha prou, i s'esmuny fent-nos reverències.

La catedral gòtica té tres belles portalades. A la part baixa, llueix uns carreus de marbre rosat i verd. És tot el que queda de l'original, conegut és que Messina ha estat una ciutat castigadíssima pels terratrèmols, i el pitjor de tots potser fou el que representà la segona guerra mundial. Aquest fou l'escenari de grans enfrontaments, i per aquí començà la invasió d'Itàlia per part de míster Paton i els seus *boys*... Record ràpid per al general, però no. Penso: Sigues llatí: no et deixis barbaritzar!

El *campanile*, separat de la catedral, com succeeix en tants altres indrets d'Itàlia, és famós pel seu rellotge, que té el mecanisme més gran i important del món. La plaça, el matí, l'ambient dels carrers, la cara de la gent, tot ens somriu amb aquella carnadura jove i fresca. És com una pau que es pot tocar, una pau física de la qual —penso— en deu dependre la pau de l'esperit. L'aire fi i esmolat fa venir gana, però primer és el primer, i cal entrar a la catedral. Per dins, la forma és

de basilica grega. Es veu que no té pas gaires cents anys, però imposa. El que em sembla important és l'orgue: hi ha tres grandiosos grups de trompetes, un a cada banda de l'altar major i l'altre allà lluny, sobre la porta principal. Això deu sonar d'una manera que m'és impossible d'imaginar. No em faria res d'escoltar-hi, ara mateix, alguna sonata de Bach... Sortim a fora a sentir tocar les hores. Tot just són les nou.

Un cop han tocat les hores, emprenem un ample carrer, pel gust de fer marrada, a la recerca de la *Fontana di Nettuno*. El carrer és paral·lel a una ampla balconada sobre el mar, que va resseguint la rada i el port. El mar i l'aire, perfectament conjuntats, són lluminosos i estritllats. Allà davant, a l'altre cantó de l'estret, es distingeix perfectament la ciutat de Reggio Calabria. Ens parem una estona a badar davant d'una botiga de verdures que fan un goig que enamoren: ufanoses taronges, grases albergínies, uns raïms preciosos, i uns manats de serbes penjats al llindar de la porta. No tenim cap pressa: hem de matar el temps... «Matar el temps»: aquesta fórmula ens presenta el temps com si fós un enemic... i potser ho és. Un expedicionari

compra un brot de raïm d'un daurat i una dolçor únics, un raïm molsut que es fon a la boca, i sembla tenir una mica de sol a l'interior. A les ribes del Mediterrani, aquestes qüestions externes del menjar i beure semblen tenir avui els mateixos perfums, idèntics sabors i iguals colors que tingueren fa mil, dos mil, tres mil anys...

De lluny estant ja albirem el tranquil Neptú. De cara al mar, i aguantant el trident amb la mà esquerra, envoltat d'automòbils per totes parts. Em sembla un Neptú amable, d'estar per casa... com si estigué retirat de l'ofici. Un Neptú ingenu, albat i candorós, que aguanta la forca marina amb una escassíssima convicció. La ingenuïtat deu ser la humilitat d'alguns déus pagans; és clar, la humilitat els era vedada...

És curiós el que ens passa un xic a tots en que aquesta amable Messina: Ens ha sorprès aquest ambient sà, simpàtic, que de cap manera no esperàvem, perquè l'última imatge de Palerm no ens havia quedat en el record com una cosa més aviat bruta, desagradable, empipadora. I és que els únics plaers que no frauden, són els plaers inprevistos.

Josep Valls i Grau